

НАТАЛІЯ ШЕРЕМЕТА

НАТАЛІЯ ЛАДИНЯК

Як не роздмухувати багаття:

мовна шпаргалка

для журналістОК і журналістІВ

Навчально-методичний посібник

Кам'янець-Подільський
ТОВ «Друкарня “Рута”»
2022

УДК 070:811.161.2'271](075.8)
ББК 76.0+81.001.2+81.411.4-923

Рецензенти:

Сукаленко Тетяна Миколаївна – доктор філологічних наук, професор, професор кафедри мовної підготовки та соціальних комунікацій Державного податкового університету

Почапська Оксана Іванівна – кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент, доцент кафедри журналістики Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, медіатренер

Літературна редакторка – **Шеремета Аліна Володимирівна**, журналістка «Телебачення Торонто»

Ш 49 Шеремета Н. П., Ладиняк Н. Б. Як не роздмухувати багаття: мовна шпаргалка для журналістОК і журналістІВ : навчально-методичний посібник. 2-ге вид., випр. і доп. Кам'янець-Подільський : ТОВ «Друкярня “Рута”», 2022. 76 с.

ISBN 978-617-8221-17-1

У посібнику досліджено толерантність / ворожість як комунікативні стратегії сучасного регіонального медіапростору, схарактеризовано яви гендерованості української мови. Репрезентований навчальний поради́ник і практикум з редагування спрямовано на поглиблене мовопізнання і витончене мовокористування, вироблення навичок самостійних спостережень мовних фактів та продукування якісного контенту.

Для поціновувачів Слова, що лише здобувають фах, і тих, хто переконаний, що немає меж досконалості. Може стати самовчителем для усіх, охочих опанувати українську мову медійного дискурсу.

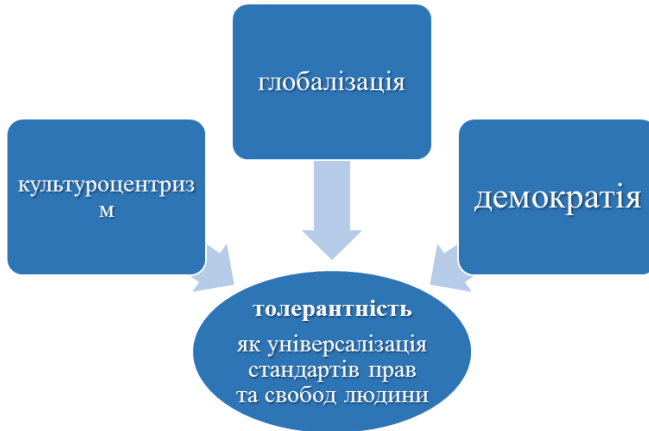
*Рекомендувала до друку вчена рада
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка
(протокол №8 від 30 серпня 2022 року)*

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
РОЗДІЛ 1. Визначся: читач / слухач / глядач для тебе – хто? А ти – хто? (<i>гендеровано чутливе письмо</i>)	6
РОЗДІЛ 2. РакУрс чи кутнина? (<i>толерантність → нульова толерантність → ворожість</i>)	12
РОЗДІЛ 3. Досі вагаєшся, як написати про те, що хочеш? Вчи мову!	32
ПІДСУМУЙМО	41
Перелік гіперлокальних медіа Хмельниччини	42
Рекомендована література	43
Законодавчі та нормативні документи	45
Довідкова література	47
Електронні словники	48
ДОДАТОК А. Практикум з редагування	50
ДОДАТОК Б. Глосарій	69

ПЕРЕДМОВА

Дошукуймося у рідному мовному звичаї найвдалішого слова, виплеканого століттями, зорієнтованого на майбуття. Зміцнюймо імунітет.

Глобалізаційні планетарні реалії суттєво й надзвичайно швидко змінюють наше навкілля. Світова діджиталізація продукує культуросентризм – нові універсалії, символи, цінності. Економічний, соціокультурний, політичний, ментальний виміри інтегруються в межах космополітичної демократії. У цих умовах важливо не втратити статусу самої людини, врахувати її особистісне гідне буття та обставини приватного життя.

КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ

Стаття 3. Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю.

Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.

У потоці обміну думок, часто не лише різноманітних, а й суперечливих, розповсюдження й пояснення ідей, тлумачення подій і майбуття самостійно з'ясувати істинність повідомлюваного не сила. Неабияку роль у такому разі відіграє якісний медіаконтент. І саме від професійної майстерності медійників / медійниць, від форм оприявнень ними формального арсеналу мови (звуковий лад, слова, їх поєднання) залежить рівень медіасприйняття, медіааналізу та медіарезонансу будь-чого.

Якщо ти – журналіст / журналістка нової епохи, твори журналістику пристрасну, емпатичну та об'єктивну. Журналістику, що стане невід'ємним супроводом глибокого оновлення буття України, її руху до реальної незалежності на демократичних і гуманістичних засадах. Культивувай гідність і толерантність, цивілізувай суспільство, звеличуй людину, розкріпачуй її. А ми тобі в цьому допоможемо!

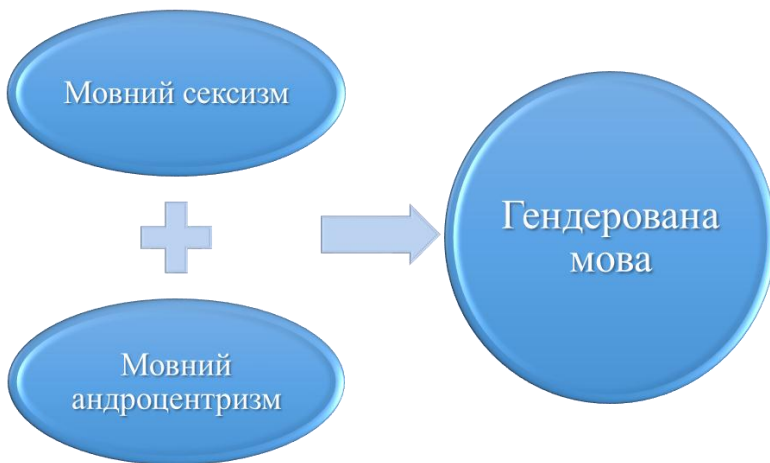
Розділ 1. Визначся: читач / слухач / глядач для тебе – хто?

А ти – хто?

(гендеровано чутливе письмо)

Лексико-граматична система української мови, як і багатьох інших, є гендерно стереотипною. Ми призвичаїлися до норм своєї мови, до того погляду, який вона нам накидає, вважаємо стихію мови «природною». Але чи такою вона є насправді? Чи мова керує, коли дозволяє керівникові-чоловікові називати підлеглу «*ластівко моя*» і, натомість, вважає некоректним, коли жінка-керівник звернеться словами «*мій голубе*»? Це приклад щоденного сексизму, що не кодується у мовних нормах, а виявляється у мовленні – мовній практиці.

Пейоративізація (від французького *péjoratif* або латинського *pējōrāre* – *робити гіршим*) звертань, компліментів і навіть похвал чи називань, сексистські анекдоти та жарти і є явами мовного сексизму.

ОБЛРАДУ ОЧОЛИЛА ЖІНКА

Сьогодні, 7 грудня, під час засідання першої сесії депутати Хмельницької обласної ради шляхом таємного голосування обрали головою облради депутатку від партії «За майбутнє» Віолету Лабазюк (Подольнин).

Зверни увагу: автор не акцентує увагу читача на освітньо-професійних рисах майбутньої очільниці, на ідеалах партії, членом якої вона є, на ймовірних родинних зв'язках з народним депутатом. Натомість у заголовок виносить слово «жінка». Цікаво, з яким підтекстом? Може, натякаючи на приклади зі словника Бориса Грінченка? (*Жінка, -ки, ж. 1) Женица. Жінки довге волосся мають, а розум короткий. Ном. № 9034. 1 жінка одна була у кровотечі років дванадцять. Єв. Мр. V. 25. 2) Жена. Єсть у мене батько і рідная мати, єсть у мене жінки і малії діти. Мет. 94. Ум. жінонька, жіночка. А жіночки лихо дзвонять, матері глузують. Шевч. 67).*

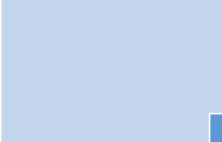
Владно/субординативний гендерний смисл формує у читача гендерний стереотип: «Жінка-керівник – це нонсенс. Як і жінка-політик».

Чи має політика стать? Безперечно, вона – жінка, але, здебільшого, з чоловічим обличчям. Прагматична, зухвала та часто без шарму (ХМ-ІНСАЙД).

Порада. Уникай образливих висловлювань! І про жінок, і про чоловіків! Вони не гірші, і не кращі одне від одного. Вони лише мають різну біологічну стать.

Учитайсь уважно, прислухайся! Видається, що світ – це чоловік, і все у світі – заради чоловіка.

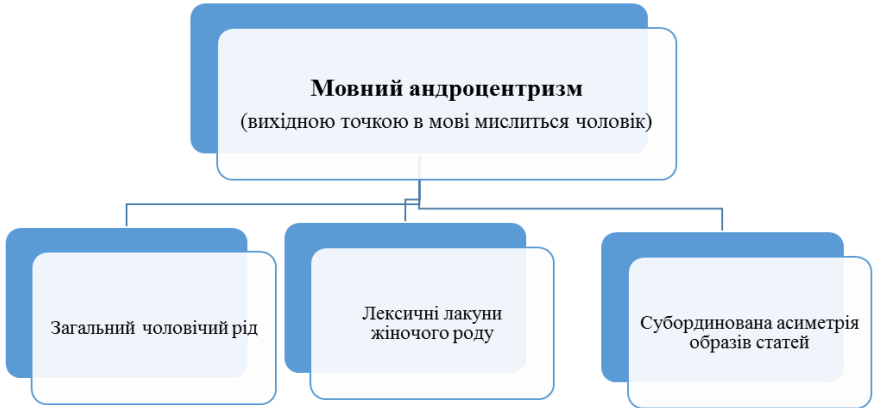
У місті визначили переможця конкурсу «Міс Старокосянтинів 2020». За титул змагалися 7 дівчат (Старкон Сіті).

Андроцентризм – практика, свідомо або несвідомо, що розміщує чоловічу особу або чоловічу точку зору в центрі погляду на світ, його культуру та історію.

Словник гендерних термінів

Навіть мова тяжіє до андроцентризму, хоча саме слово й належить до жіночого роду.

ПРЕМІЇ ДЛЯ РОЗУМНИЧКІВ

Стипендії від президента та Кабміну отримуватимуть двоє кам'янчанок (Подольнин).

Порада. Уникай гендерних стереотипів! Нагадуй собі, що не всі чоловіки – добрі керівники, мають хист до менеджерської діяльності і схильність до математики, а жінки – чудові підлегли, романтичні гуманітарії і, звісно, старанні домогосподарки.

*На засіданні першої сесії Хмельницької обласної ради присутні 64 депутати. Обрали тимчасову президію, утворили секретаріат ради та лічильну комісію. А також висунули двох **кандидатів** на посаду голови облради (ХМ-ІНСАЙД) (йдеться про двох жінок – авт.).*

*Премію Верховної Ради отримає **педагог** зі Старокостянтинова (Старкон Сіті) (йдеться про вчительку – авт.).*

Гендерна субординована асиметрія образів вражає. Тільки секретар може очолити адміністративний орган певної організації (держсекретар, генеральний секретар) або відповідати за організацію поточної роботи (учений секретар, пресекретар). Секретарка, натомість, може хіба вести ділове листування або діловодство. А ти як вважаєш?

Кожен – коваль власного щастя. Кожен! – не кожна. Отож, жінка, відповідно, не може накувати собі щастя. Бо ж маємо лексичну лакуну жіночого роду на позначення цієї професії, як і багатьох інших.

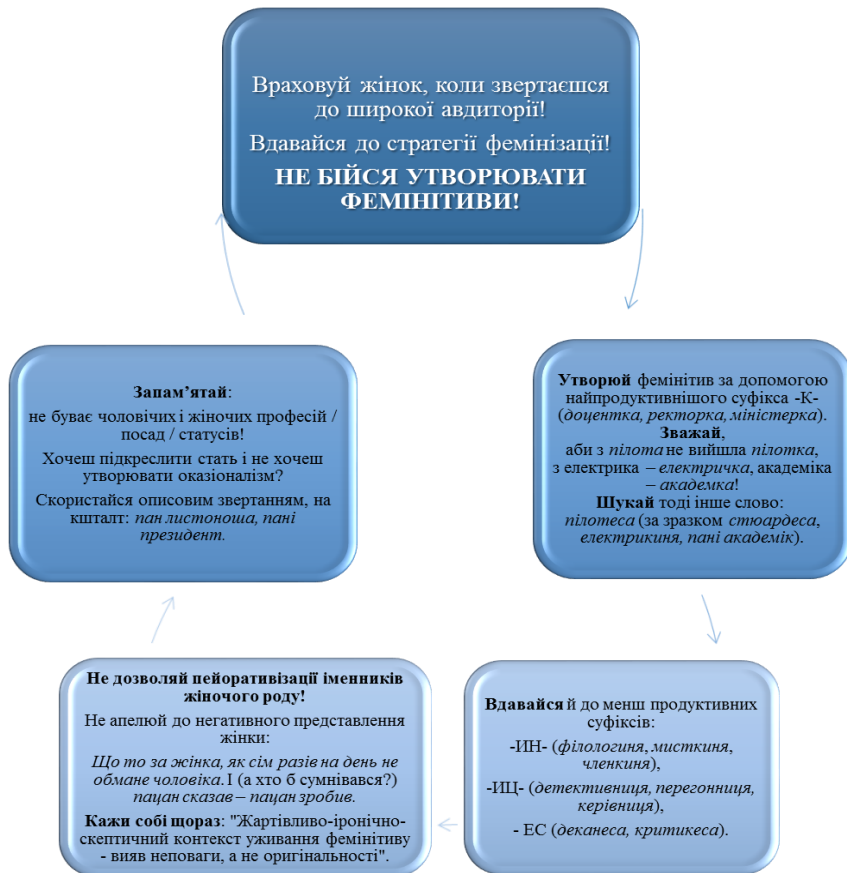
Натомість, якщо в дописі акцентовано на жінці в спідниці, що йшла не проспектом і не вдень (навіть коли йдеться про зґвалтування), нівелюється злочин, посилюючи жажливий стереотип – «Сама винна».

У Хмельницькому змагатимуться кінні **вершники** (ХМ-ІНСАЙД).

Пластуни зустрілися із міським головою та передали Вифлеємський Вогонь Миру (Старкон Сіті).

Дописи ілюстровано світлинами, на яких є і хлопці, і дівчата.

У перший день року народилося одинадцять хмельничан... За словами головного лікаря медзакладу Андрія Ропотана, першого січня на світ з'явилося 5 хлопчиків та **6 дівчаток** (ХМ-ІНСАЙД).

Сьогодні, 25 вересня, у місті Нетішин урочисто відкрили чемпіонат України зі спортивної радіопеленгації серед юнаків. За звання кращих «мисливців на лис» змагатимуться більше півсотні

спортсменів у трьох вікових категоріях (12, 14, 16 років) з Хмельницької, Вінницької, Київської, Львівської та Сумської областей (ХМ-ІНСАЙД).

Фотографія стає візуально-смісловим центром цього інформаційного матеріалу, оскільки на ній зображено і хлопців, і дівчат.

Загальний чоловічий рід застосовується на позначення і жінок, і чоловіків: *розумничок, кандидат, вершник, хмельничанин, юнак, спортсмен*.

Порада. Якщо феміністична стратегія гендерночутливого письма (уникання загального чоловічого роду) переобтяжує текст, скористайся стратегією нейтралізації граматичного роду!

І тоді читатимемо або про нагородження *розумничок і розумничків*, обговорення *кандидатів і кандидаток*, змагання *вершників і вершниць*, або про народження *діток*, чемпіонат серед *юнацтва/молоді* й ін.

Дозволь кожному бути собою!

Порада. Свідомо й відповідально формуй гендерночутливий простір сучасної журналістики. Бо насправді фемінітиви – це природня форма мови. І якщо навіть *деканеса* звучить дивно (бо наші вуха не прилаштовані, а роти не навчилися вимовляти таких конструкцій), – все ж підтримувати мовний патріархальний рудимент не варто. Вже сам факт з’яви керівниці-деканеси свідчить про нехай фрагментарний, але ментальний злам сприймати жінку як для такої посади не здатну. Завжди намагайся бути ближчим до людини, про яку пишеш.

Розділ 2. Ракурс чи кутнина?

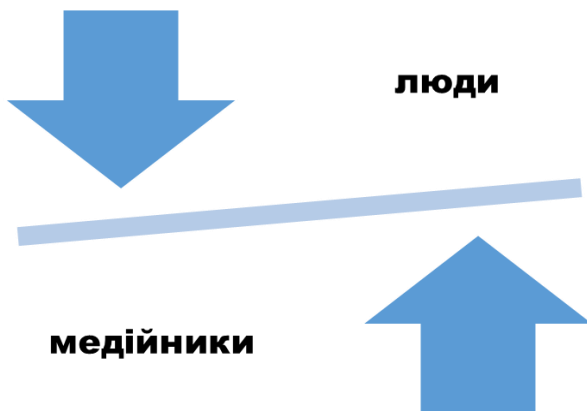
(толерантність → нульова толерантність → ворожість)

Невгамовна снага знайти потрібне слово – це, власне, те, що живить мову і лежить в основі її сутності.

Ганс-Георг Гадамер

Мова живе, доки перебуває у постійному русі: щось народжується або зникає, дещо мігрує або губить кривий зв'язок. Сучасний науково-технічно-інформаційний поступ лише пришвидшує незворотні процеси. Філософська герменевтика успішно доводить, що насправді не ми володіємо мовою, а мова володіє нами. Все *неословлене* зникає з нашої свідомості, проходить повз наше сприйняття. А якщо примусово згубити слово? Якщо змінити те, що виникло в результаті нашого ментального осягнення? Чи зміниться наш світогляд? Чи станемо ми іншими?

Ракурс / кутнина. Чи є відмінність? А тобі яке слово більше до вподоби? Обидва вказують на перспективу відтвореного. Але якщо для фотографії достатньо умілостей врахувати форму й особливості предмета, відстань до нього, освітлення, сторонні впливи й ін., то для медіатексту цього замало. Радше треба обирати кут висвітлення. І що ж маємо врахувати тоді? Людину! Ракурс треба налаштувати так, аби кут фокусу освітлював Людину. Яку людину? Що в ній, як саме і для чого ти хочеш виокремити?

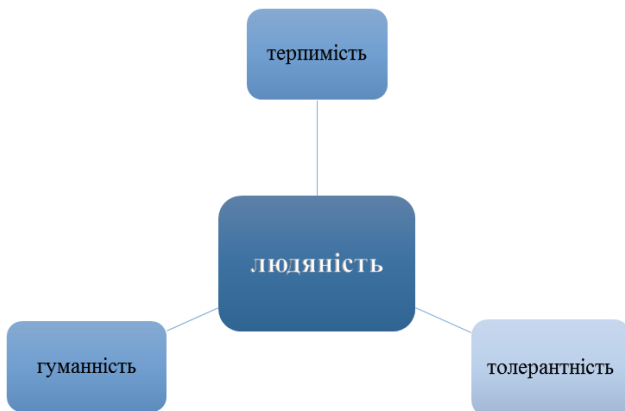

Пам'ятай: ти, хоч і не творець, але формувач майбуття Людини. Ти істотно впливаєш на її свідомість.

Що ж найважливіше для людини? Може, відчуття власної гідності? Що є породженням й умовою свободи. Ти як гадаєш?

Людина має право на моральну автономію, на власне розуміння щастя й добра. Ніхто не може примусово нав'язати ідеологічні, релігійні або інші вподобання. Це сфера гідного вибору вільної людини.

Гідність не лише змушує людину діяти задля втілення (захисту) власних інтересів, а й спонукає до взаємності, відповідальності, поваги до інших, стимулює ставати на заваді порушення принципів і основ демократичного ладу, протидіяти будь-яким утискам свободи. Повага до людської гідності (людяність) вимагає глибоко вкоріненої в культурі терпимості.

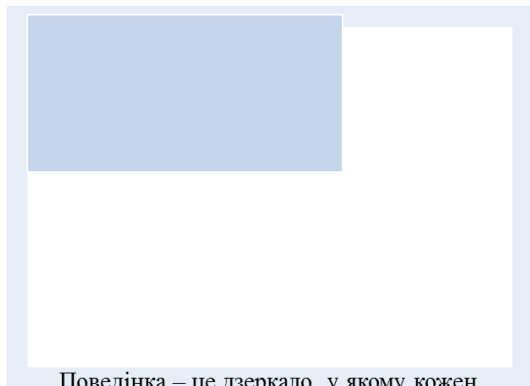

Українці завжди контактували з сусідніми етносами – вимушено або задля обстоювання власних інтересів. Тому говорити про укорінену толерантність як національну специфічну рису навряд чи можна.

Англійське поняття *tolerance*, за Cambridge Dictionary, – це готовність сприймати поведінку та переконання інших, що відрізняються від власних, спонукає нас змінювати й своє ставлення до інакшості.

Толерантність означає примирення з тим, що вам не подобається, часто задля того, щоб краще ладнати з іншими (В. Пол Ворт).

Щоправда, толерантність по-українськи є, радше, ментальною категорією і, разом з такими ознаками, як людяність і гуманність, тяжіє до поняття *терпимість*.

Поведінка – це дзеркало, у якому кожен показує свою подобу (Йоганн Гете)

*ТЕРПЕЛИВИЙ,
ТЕРПЛЯЧИЙ,
г.видержливий;
(верблюд)
витривалий; (до вад)
вибагливий,
толерантний; (до
мук) довготерпеливий,
с.страждінний,
терпливий.*

Святослав
Караванський

Психологічна характеристика нації чи етносу формується упродовж тисячоліть. Ціннісні орієнтації змінюються залежно від економічного, політичного, духовного життя. Нові умови визначають значущість традиційного і вартісність нового.

У XXI столітті проблема толерантності / ворожості набула особливої актуальності. Процеси глобалізації призвели до зіштовхування різних культур і народів, їхніх релігійних, національних і етнічних ідентичностей. Водночас громадянське демократичне суспільство може бути сформоване лише за умови відповідного усвідомлення цінностей демократії. Толерантність є однією з головних таких цінностей.

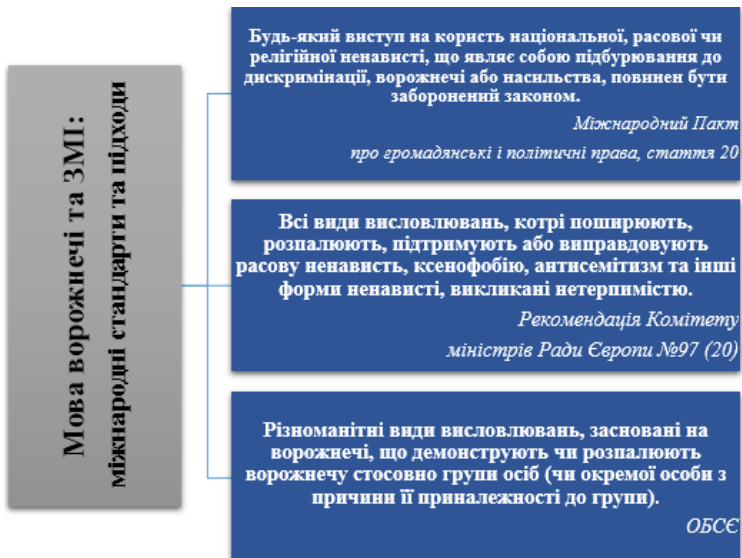
КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ

Стаття 11. Держава сприяє консолідації та розвитку української нації, її історичної свідомості, традицій і культури, а також розвитку етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності всіх корінних народів і національних меншин України.

Сучасна світова демократична спільнота прагне універсалізувати стандарти прав та свобод кожної людини. Водночас не безмежний людський егоцентризм, а гармонія суспільного життя має визначати наше повсякдення. Не маніпулювання одне одним, а допомога собі й іншим – таким має бути шлях до спільної та особистої мети.

Толерантність – це не відсутність переконань. Йдеться про те, як ваші переконання спонукають вас ставитися до людей, які з вами не згодні (Тімаці Келлер).

Порушення норм толерантності продукує висловлювання дискримінаційного характеру – **мову ворожнечі**.

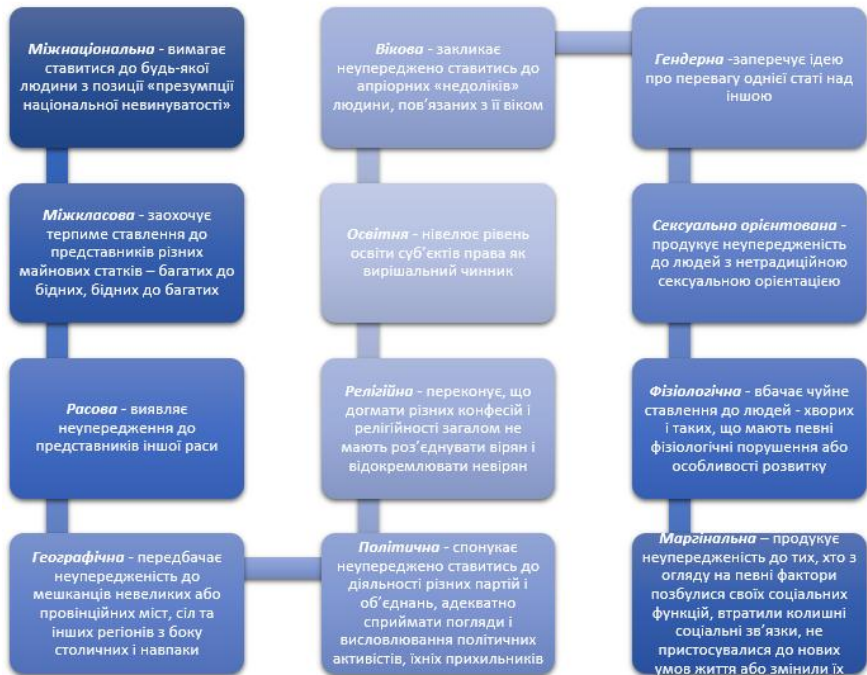

Мова ворожнечі – поняття оцінне, оскільки в міжнародному визначенні прав людини не існує ні загальноприйнятої концепції, ні критеріїв толерування мови.

Хіба важливо, хто був за кермом автівки, що потрапила в аварію? Чи важлива національність крадія? Чи варто робити акцент на «сексуальній меншості»? Або, що жінка – це «завжди зло»?

Порада. Враховуй увесь контекст події. Зосереджуйся не лише на тому, як сказати, а й на тому, як це може бути сприйнято. Не нашкодь! Опираючись на три стовпи успішного заголовку – клікбейт, інтрига, головна думка, не вдавайся до маніпулятивних трьох С: секс, смерть та страх. Мова ворожнечі задля клікбейту – ознака низькосортності медіа, примітивізму автора і неповаги до читача. Зваж, що важливіше: одноразові перегляди, потурання соціальної деградації чи постійна авдиторія і раціональний розвиток суспільства? Вирішуй.

Толерантність

Як уникнути стереотипізації

Єдиний спосіб переконатись у тому, що люди, з якими ви згодні, можуть говорити, це підтримувати права людей, з якими ви не згодні (Елеонора Голмс Нортон).

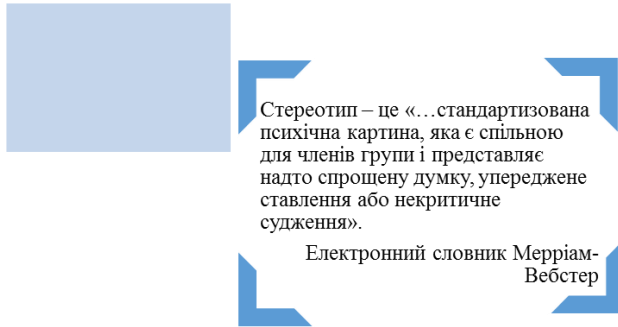
Подумай, чи додасть новині вказівка на національність інформативності і терпимості:

Суд арештував турка, який допустив смертельне ДТП на Хмельниччині (НГП).

або: Турок втік на Батьківщину, українець – на лаві підсудних. Слідами фатального ДТП (НГП).

У Києві замерз на смерть індус, який працював двірником (Вечірній Кам'янець).

Порада. Зазначай інформацію про будь-яку інакшість особи лише тоді, коли це має відношення до змісту. Не підживлюй негативних стереотипів сприймання етносів, заснованих на відштовхуванні, презирстві чи навіть ненависті. І не створюй їх сам.

Подолання стереотипу – складний і тривалий процес. Навіть якщо людина не подобається з певних причин, *НЕ фотографуй її в п'ятницю ввечері і обов'язково знизу*.

Залишайся людяним професіоналом і не переходь у дискримінацію. Уникай мови ненависті, стереотипізації. Ти – голос суспільства, але без зобов'язань повторювати дослівно. Не показуй нікого гіршим, ніж є насправді. Ну і кращим не треба, звичайно.

Через карантинні обмеження організатори не готували масштабного заходу, все ж спраглих за розвагами місцевих мешканців зібралось багато. Ну, звикли наші люди до гулянь (Подольянин).

Викликає подив той факт, що більша частина українців вже за кордоном, проте сміття стільки, що його необхідно буде прибирати сторіччями. Хто ж тоді так забруднює наше довкілля (окрім москалів звичайно)? (Вечірній Кам'янець).

Порада. Пам’ятай про міжнаціональну толерантність. Не маніпулуй вже сформованими стереотипами задля привернення уваги. Уникай суб’єктивних суджень!

У Хмельницькому **іноземці-нелегали** «взували» законодавство (День за днем).

Порада. Використовуй термінологію правильно! Не створюй стереотипу несприйняття. Не буває «правдивих» і «неправдивих», «легальних» чи «нелегальних», «вдалих» або «невдалих» біженців / мігрантів. Не виходь за межі фактів.

Недокументований або незареєстрований мігрант	Внутрішньо переміщена особа
(людина, що прибула до країни без візи та/або живе у країні без чинної посвідки на проживання)	(людина, змушена покинути своє місце проживання й виїхати до інших регіонів своєї країни через окупацію чи війну)
☐	☐
☐ Шукач притулку (чекає на рішення уповноважених органів щодо отримання статусу біженця)	☐ Внутрішній переселенець
☐ Біженець (отриманий юридичний статус мігранта через переслідування у своїй країні)	☐ Вимушений переселенець
☐ Працівник-мігрант (людина, що перебуває в країні задля працевлаштування – тимчасово або довгостроково)	
☐ Жертва торгівлі людьми (людина, перевезена до іншої країни без надання згоди задля її сексуальної експлуатації, примусової праці, рабства, видалення органів)	

Світомодель кожної людини так чи так формує опозицію свого й чужого. Членування простору на світ «своїх» і світ «чужих» має різну оцінку навантагу. Відчуження може відбуватися не лише стосовно особи з іншого місця проживання, а й багатьох інших чинників: мови, віри, політичних уподобань, освіти, віку, фізичного й психологічного стану, статевого самоусвідомлення й ін. Водночас афектація (неприродне стереотипне виокремлення «ми» чи «вони», бо інші) – це завжди усвідомлений процес. І за неусвідомленого прояву цієї бінарності, і під час зумисного акцентування на цьому важливу є поведінка особи.

Масмедіа стають випробуванням для журналістів. З одного боку, треба якомога швидше описати подію, повідомити про певну сенсацію, а з іншого, не допустити суб’єктивного ідеалізування «свого» й провокативного демонізування «чужого». Аби не

розпалити ворожнечі, не підбурити до насильства, треба дотримуватися балансу: правда ↔ мінімізація шкоди. І жодної суб'єктивованої мови ворожнечі.

Порада. Нічого не ускладнюй. Дотримуйся журналістських стандартів. Репутація та авторитет – ось найважливіше. Твоє сприйняття події чи особи може бути правильним лише для тебе. Хочеш ризикувати? Факт є факт. Пиши про нього збалансовано, беземоційно – і видихай спокійно: *ББС-стандарти не порушив і аудиторію не відлякав.*

Як позбутися медійного насильства

Типовим огріхом сучасних медіа є добір тем для новинної стрічки. Часто вона нагадує суцільну кримінальну хроніку. І не лише змістом, а й способом висвітлення подій. Тенденційним стає акцент на правопорушеннях, здійснених учасниками бойових дій, зокрема російсько-української війни. Наразі це найбільший медійний прояв дискримінації.

Важливо завжди враховувати неоднакове сприйняття реалій сьогодення. Посттравматичний стресовий розлад, інвалідність, невизначеність – ці й інші проблеми можуть спонукати до злочину чи правопорушення. Як військових, так і цивільних. Тому ніколи не треба порушувати норм моралі, правил висвітлення злочинів. Варто дотримуватись і мовностилістичних правил.

Отруїли, а труп втопили. У Житомирі судять АТОвців за жорстоке вбивство 34-річного хмельничанина. Далі йдеться про те, що «за підозрою у вбивстві затримали двох колишніх бійців-добровольців» (Вечірній Кам'янець).

Дехто під виглядом «інвалідів» або учасників АТО отримує земельні ділянки під гаражі в скверах житлових багатоквартирних будинків (Ключ).

Порада. Будь об'єктивним. Не вживай прикметників «демонізації», як-от: *жорстокий, звірячий, дикунський, брутальний, варварський, безжальний* та ін.

Не роби постійного акценту, що людина повернулася з АТО і може нашкодити. Не налаштовуй спільноту проти наших захисників.

Вони – це ми. Спробуй допомогти адаптуватися їм до цивільного життя, а не вишукувати серед мільйонів АТОвця, який вчинив злочин. Частіше дякуй їм за службу, а не засуджуй, що дехто виявився правопорушником. І здивуєшся, наскільки неочікуваною буде реакція твого читача. Підтримуй, а не дискримінуй, допомагай, а не звинувачуй.

Інколи медійник оголошує вирок, коли ще триває досудове розслідування.

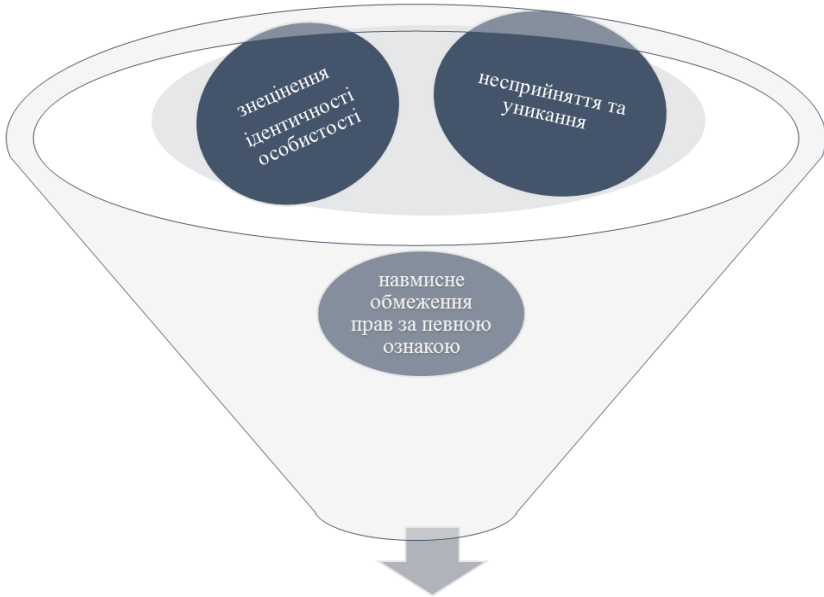
*У Шепетівці судитимуть **недофіла** (Шепетівський вісник).*

Послугуйся фактами щодо неправомірного вчинку. Надавай якомога більше інформації стосовно достовірності заяв чи свідчень про таку поведінку. Аби не виявляти свою некомпетентність, не називай підозрюваного засудженим чи обвинуваченим. Це не синоніми.

Не зловживай своєю владою слова. Тільки суд може винести такий вердикт. Не сприяй соціальній стигмації.

Враховуй градаційну шкалу категорії толерантності / ворожості:

‘+ толерантність’ → ‘0 байдужість’ ← ‘- ворожість’.

Соціальна стигмація

(процес соціального відторгнення індивіда / спільноти через упереджене ставлення, пов'язане з негативним клішуванням)

Виокремлення людини на тлі інших може відбуватися з різних причин і за багатьма ознаками. Але медійники мусять не допускати порушень норм моралі, маніпуляцій та лінгвостилістичних спекуляцій, не роздмухувати соціальної ексклюзії (соціального виключення) – відторгнення індивіда. Пам'ятати про презумпцію невинуватості особи, доки її вини не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироким суду. Людину треба поважати як таку, що належить до людського роду. Незважаючи на її індивідуалізацію – позитивну чи негативну.

Асоціальні особи плодять нам асоціальне майбутнє і найжахливіше – інвалідів. І це все ляже не лише на бюджет країни, а на наші з вами плечі (Ключ).

Порада. Ти ніколи не знаєш, яким стереотипом доречно скористатися, описуючи подію. Адже, можливо, щось частково відповідає реальності. Наприклад, серед безпритульних може бути велика кількість осіб з хворобами, що спадково передаються. Так само, як і в небезпритульних. Тому подавай ширший контекст проблеми та описуй супровідні фактори. І ніколи не використовуй агресивну конотацію. Ну і, звичайно, слово *інвалід* – ганебний архаїзм. Забудь його. Назавжди.

Маргінальність – природний стан соціального життя будь-якого суспільства, що має чітко означене ядро. Маргінальними можуть бути не лише окремі особистості, а й соціальні групи. Обставини невизначеності, суб'єктивне сприйняття безвиході або, навпаки, вдавене бачення кращості опосередковують поведінку та конкретні дії таких соціальних суб'єктів.

Кладовище в Раковому, тут ховають невідомих громадян, БОМЖів та біоматеріали... Він точно не БОМЖ, був охайно одягнений і доглянутий (Всім vsim.ua).

Безхатьки сварилися між собою, дуже лихословили. А один «бомж» справляв нужду, сидючи у кріслі... І ніхто їх не втихомирював, не виганяв із приміщення, аби пристойні громадяни могли спокійно чекати на свої потяги. Вокзал – не місце для безхатьків (Шепетівський вісник).

Порада. Медіа – це дієвий механізм, що цілеспрямовано впливає на формування громадської думки, системи цінностей, форм поведінки, певної громадянської позиції. Ти – рушій цього механізму. Подавай інформацію, не додаючи власні домисли та коментарі. Не використовуй мову нетерпимості. Апелятиви *бомжі, жебраки, наркомани, алкоголіки, зеки* й ін. лише підкреслюють їх маргіналізацію супроти «*пристойних людей*», «*одягнених*», «*доглянутих*». Таке одностороннє подання інформації породжує агресію, а журналісти виявляють некомпетентність. Долай стереотип. Стереотип – це «...стандартизована психічна картина, яка є спільною для членів групи і становить надто спрощену думку, упереджене ставлення або некритичне судження» (Електронний словник Мерріам-Вебстер).

Як дотримуватись фізіологічної толерантності

Фізіологічна толерантність вбачає чуйне ставлення до людей хворих і таких, що мають певні фізіологічні порушення або особливості розвитку. Натомість журналістські тексти нерідко продукують фетшеймінг, ділять людей на певні «категорії». Хіба важлива вага людини? Чи «пишна» жінка, «огрядний» чоловік чимось гірші або кращі?

Огрядний чоловік, якому на вигляд близько 50 років, у коридорі перед засіданням спілкувався з обвинуваченим Сергієм Владико (НГП).

Бодіпозитив може стати помічником і медівникам, допоможе вчити любити себе і позитивно ставитись до свого тіла.

Ненормований робочий день, за який додатково платити не будуть, звільнення такої категорії людей як вагітні та інваліди, нарахування лікарняних, замість профспілок – «представники працівників» та «первинна профспілкова організація» без визначеного правового статусу (Ключ).

Психічнохворих і туберкульозників відправляють на вулицю: що чекає українську медицину з 1 квітня (Вечірній Кам'янець).

Здають кімнати по тисячі доларів і отримують квартири за заповітом. Як в Україні влаштований бізнес на будинках престарілих (Вечірній Кам'янець).

У підопічних та працівників Китайгородського будинку-інтернату для людей похилого віку та інвалідів виявлено Covid-19 (Vdalo.info).

Ці приклади засвідчують, що хвороба дискримінації та несприйняття інакшості не зникла. Не всі журналісти усвідомлюють, що не можна ділити людей на «здорових» і «інвалідів» чи дефективних, неповноцінних, неповносправних, з певними вадами, на «молодих» і «престарілих». Люди можуть мати певні порушення фізичного чи психологічного спрямування, можуть бути старшими або літніми (не похилого! віку, бо ніхто нікуди не хилиться). Але вони – повноцінні громадяни своєї країни.

Недоречні слова

Вказують не на людину, а на її особливості:

німа, глуха, глухоніма, інвалід, каліка, неповноцінна, психічнохвора, душевнохвора, прикута до інвалідного візка й ін.

Вказують не на людину, а на побіжні потреби:

з обмеженими можливостями, з особливими потребами

Образливі слова через зневажливі суфікси або негативну конотацію:

візочник, аутист, даун, дауненя, епілептик, ДЦП-шник,

ідіот, дебіл, божевільний

Доречні замітники

Вказують на людину:

людина з порушеннями слуху, незряча, людина з інвалідністю,

людина з особливостями розвитку (психічного / фізичного)

людина з інвалідністю:

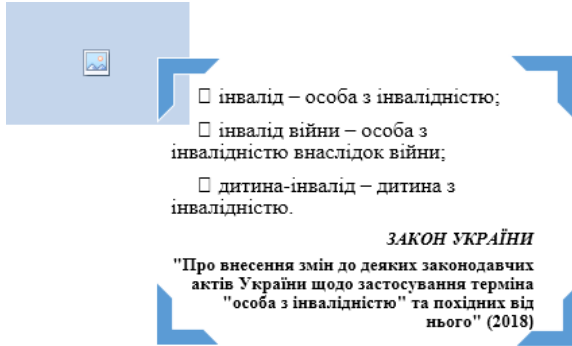
- людина з аутизмом,
- людина з синдромом Дауна,
- людина з епілепсією,
- людина з ДЦП та ін.

людина з психічними розладами чи порушеннями,

людина з порушеннями розумового (інтелектуального) розвитку або ментальними порушеннями

Порада. Невиправдано емоційні матеріали, у яких домінують судження, а не факти, фабрикують інформацію. Привертай увагу читача не гучним, емоційно-забарвленим заголовком і таким контентом, що ображає одних і задовольняє егоїстичні настрої інших, а діаметрально протилежним – толерантним, що привертає увагу, але не виходить за межі законів.

Якщо слово «особа» тобі нагадує протокольну мову, заміни його на *жінка, чоловік, дитина* або іншим.

- інвалід – особа з інвалідністю;
- інвалід війни – особа з інвалідністю внаслідок війни;
- дитина-інвалід – дитина з інвалідністю.

ЗАКОН УКРАЇНИ

"Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо застосування терміна "особа з інвалідністю" та похідних від нього" (2018)

Як уникати ейджизму

Новинний блок регіональних медій перенасичений насиллям. Грабїж, убивства, підпали і, без сумніву, бійки у сесійній залі міської ради. Надмірний негатив погіршує настрій і поступово призвичаює спільноту до таких реалій.

*У хмельницькій мерії попередили: якщо **пенсіонери** не обмежать поїздки містом, доведеться зупинити громадський транспорт (НГП).*

*В Пашківцях **пенсіонерка** впала у колодязь. Діставали рятувальники (Старкон Сіті).*

Нерідко інтерпретування події подається у вигідному для маніпулятора світлі. Текст може візуалізувати фотографія. Безумовно, такий супровід бажаний для кращого усвідомлення ситуації. Це ще й один з доказів правдивості факту. Але коли йдеться про насилля, то маємо дотримуватися не лише стандартів висвітлення події, а й звичайної людяності.

*На Старокостянтинівщині **пенсіонери** волокли собаку за машиною, аби провчити за «кусючість» (ХМ-ІНСАЙД).*

Порада. 1). Пенсіонер – це не хвороба, характеристика за віком чи займана посада. Це людина, що отримує від держави регулярну грошову допомогу (пенсію) у разі досягнення пенсійного віку, набуття інвалідності або через втрату годувальника. Тому не акцентуй на цьому.

2). Зважай: фотографія завжди привертає увагу аудиторії і є повноправним елементом змісту тексту. Якщо немає можливості попередити про кадри насилля або розмити зображення (як, наприклад, на телебаченні), то їх треба уникнути. Жоден задум автора не виправдовує світлин трупів (людей чи тварин) у баюрі крові та болота.

Замало задокументувати факт аварії, вбивства, порушення прав людини. Краще спробувати осягнути сутність причин. Чому стільки аварій, що стає поштовхом до насилля, як цього уникнути, яке покарання понесе кривдник й ін.

Копати глибше – ось праведний шлях осмисленої журналістики.

Як писати про ЛГБТ

ЛГБТ-спільнота об'єднує лесбійок, геїв, бісексуальних і трансгендерних людей.

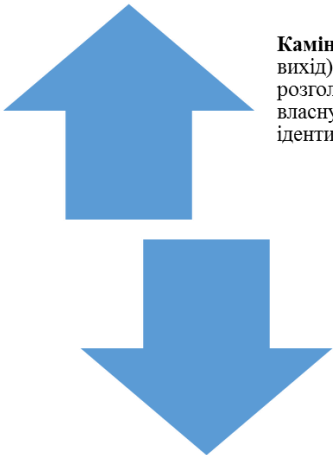
Спотворення інформації за допомогою неповного, одностороннього трактування, порушення балансу думок – типові маніпуляції медіа у висвітленні подій, пов'язаних з ЛГБТ-

спільнотою. Журналісти акцентують увагу на агресії та сутичках, на «нетрадиційній» сексуальній орієнтації жертв нападу з боку «традиційних». Вживають нетолерантну лексику, слова, що вийшли з ужитку або мають інше значення.

До Києва приїде 10 тисяч гомосексуалістів: столиця готується до гей-параду (Вечірній Кам'янець).

Цей заголовок статті поєднує дві найбільш поширені помилки. У Радянському Союзі вважалося, що гомосексуаліст – це чоловік, хворий на гомосексуалізм. Однак у міжнародній класифікації Всесвітньої організації охорони здоров'я хвороби «гомосексуалізму» на тепер немає. До того ж, в Україні не було жодного гей-параду. Натомість з 2016 року громадська організація «КиївПрайд» організовує Марш рівності. Між маршем, прайдом та парадом є відмінності. Прайди демонструють толерантність до ЛГБТ-спільноти, а їх учасниками є не лише геї.

Сексуальна орієнтація – один із компонентів людської свободи. Людина може оприявнювати свою або ні.

Камінг-аут (від англ. «coming out» — вихід) — добровільне та свідоме розголошення людиною інформації про власну сексуальну орієнтацію або гендерну ідентичність.

Словник гендерних термінів

Аутинг (від англ. «outing» — вихід) — розголошення інформації про сексуальну орієнтацію або гендерну ідентичність іншої людини без її згоди.

Словник гендерних термінів

Гомосексуальність – не хвороба. Від хвороби можна померти, а від сексуальної орієнтації – ні.

Недоречні слова

- гомосексуалізм;
- гомосексуаліст;
- нетрадиційна сексуальна орієнтація;
- лесбіянка;
- транссексуал,
- транс,
- він чи вона;
- натурал;
- нормальний;
- нормальна людина.

- сексуальна меншина,
- секс-меншина;
- гей-парад;
- гей-шлюби,
- нетрадиційні шлюби.

Доречні замінники

- гомосексуальність;
- гомосексуал,
- гомосексуальна людина;
- гомосексуальна орієнтація;
- лесбійка,
- гомосексуалка;
- трансгендерна людина,
- гетеросексуальна людина,
- гетеросексуал.

- ЛГБТ-спільнота;
- марш рівності,
- прайд;
- одностатеві шлюби.

Порада. Пам'ятай: толерантність, як вершина айсбергу, ще не означає сприйняття. Відмовся від світогляду гомофобії, уникай трансляції дискримінації, що ґрунтується, з-посеред іншого, й на ознаках сексуальної орієнтації. Вживай нормативну лексику, не акцентуй увагу на світогляді людей, що не підходять під суб'єктивні рамки нормальності. І тоді у твоєму тексті про, наприклад, політика-гея чи науковицю-лесбійку буде відсутнє позначення їхньої сексуальної орієнтації, а читача будуть цікавити лише практичні дії сьогодні й окреслені перспективи.

Водночас антистереотипізація теж не має бути нав'язливою, аби не викликати зворотної нетолерантності. Людей цікавлять не лише

новини про дискриміноване населення і те, який «злочин», що хтось назве людину з інвалідністю – «калікою».

Як балансувати політичні перипетії

Боротьба за владу є основною темою та рушійним мотивом політичного життя сучасного українського суспільства загалом і регіонального зокрема. Медійники все активніше виявляють свою просвітницьку позицію. Вони не лише інтерпретують, а й нерідко редагують навколишню дійсність. Владні структури або власники медіа прагнуть здійснювати контроль над контентом того чи того ресурсу задля планування конкретних інформаційних дій формування громадської думки.

Водночас, одним із принципів існування демократичної політичної системи суспільства є свобода і незалежність засобів масової інформації. Важливо, аби ЗМІ виконували свою місію – доносили до суспільства вільну від пропаганди й маніпуляцій урізноманітнену інформацію без втручання у її незаангажовану політичну політику.

Медіарепутація ЗМІ залежить від рівня балансу та чіткого розмежування оцінок від фактів.

Два Майдани: під міськрадою протестували через тарифи і політику (Vdalo.info).

Депутатська група «Ми кам'янчани» звернеться до Кабміну щодо тарифу на доставку газу (Вечірній Кам'янець).

*Якщо не об'єднати людей вчасно і з розумною метою – їх свідомістю завладіє **найбільш спроможний з найгірших**. Гарантувати, що Симчишин більш схильний мати в парламенті **партнера**, а не **посіпаку** – ніхто не наважиться (НГП).*

*Криза українських націоналістів: хто **тягне** партію «Свобода» у **політичне небуття**? (НГП).*

В разі, якщо угода між Стефанчуком та Симчишином відбудеться, то це трактуватиметься як те, що в Хмельницькому

«Слуги Народу» лягли під «Свободу», від чого рівень довіри до пропрезидентської партії катастрофічно втрапить (НГП).

Демарш через «політичний тероризм»: в Кам'янці знову заблокували роботу сесії міськради (Vdalo.info).

Відносини певних політиків з масмедіа є безпосередніми: вміло організована кампанія підтримки у ЗМІ забезпечує стрімку кар'єру певного політика, а дискредитація може покласти край політичним амбіціям.

Порада. Медіатизація політики загрожує як молодим, так і традиційним демократіям. Ти, а не автор висловлювання відповідальний за поширення й повторне оприлюднення агресивної конотації. Плюралізм політичних думок і стратегій, а не популізм має визначати основні принципи твоєї роботи.

Розділ 3. Досі вагаєшся, як написати про те, що хочеш? Вчи мову!

Преса – то головний двигун розвитку рідної мови

Іван Огієнко

Коли пишеш, варто дбати не лише про змістове наповнення твору. Розгортаючи актуальні теми, пропонуючи власне бачення вирішення нагальних суспільних проблем, зважай, як ти це робиш. Спрогнозуй можливу реакцію читачів. Незначний недогляд, невдало вжите слово чи зворот може мати зовсім неочікуваний для автора ефект – викликати недовіру, осуд або й спричинити конфлікт.

Журналіст / журналістка так чи так апелює і до емоцій людини як споживача медійного продукту, і до її свідомості, впливає на формування громадянської позиції, визначає моральні та етичні принципи співіснування. Чи й варто говорити, що саме мова – виважена, добірна, літературна – і слугує найкращим помічником.

Аби сформувати власний стиль, аби продукувати переконливий контент, замало зшити до купи набір слів з різних частин мови. Треба виробити у собі мовне чуття. Не шкодувати часу, аби віднаходити саме те слово, ту фразу, що підходить найкраще. І, без сумніву, не допускати помилок – ні «топових», ні «описок».

Сподіваємося, що наші мовні поради будуть слухними й спонукатимуть писати мовленнево якісні тексти. Творімо разом фахову журналістику.

Кожне видання, якого б фаху не було воно, мусить видаватися тільки зразковою соборною літературною мовою й соборним правописом

Іван Огієнко

Пам'ятай: тебе читають. Поважай своїх читачок і читачів – вважай злочином медіапродукт на кшталт:

Аграрії Херсонщини вже заходились до протестних настроїв і їх підтримують городяни. Обурення діями таких мерів відбувається по всій Україні, і Хмельниччина – не виключення (НГП).

Відчувай відповідальність перед собою, перед аудиторією за кінцевий продукт своєї інтелектуально-творчої діяльності. Складно? Так і є. Редагуй написане. Тренуй очі. Шукай у написаному огріхи і зредаговуй відредаговане.

Набудьмо звичку звертатись до словника!

Іван Огієнко

Суржик засмічує мозок – і твій, і твоїх читачів та читачок, формує (*вибач, але так і є*) примітивність мислення. Дивний вигляд має журналістський текст, у якому автор наче змагається частотністю мовних помилок із персонажами комік-шоу або учасниками сучасних стендапів. Так, це весело й цікаво у розважальному жанрі. Але чи ставиш ти собі за мету когось розважити?

Мова йде про 4112 медпрацівників (НГП)

Мова нікуди не ходить. Треба: *їдеться* або *їдеться* про.

Осягай мистецтво володіння словом. Не допускай словесного безладу. Якщо вагаєшся, візьми до рук словник – тлумачний, галузевий або інший. Або знайди його у мережі «Інтернет». Довідники з культури мови навчать позбутися мовного сміття та штампів, викладати думки стисло, чітко та переконливо.

Можеш скористатися й нашими рекомендаціями, укладеними на прикладах найпоширеніших помилок медіа Хмельниччини. Доповнюй цей нотатник своїми спостереженнями. І заведи свій словник синонімів.

Ти вчишся писати хороші тексти, коли... пишеш... і думаєш...

Помилково ужито словоформу, зворот (суржик)	Доречний відповідник
більше інших	більше за інших, більше від інших, більше, аніж інші
більше того	до того ж, крім / окрім того, ба (навіть) більше
в залежності	залежно від
виконуючий	виконувач

відмінити	скасувати
відстрочка	відтермінування
в першу чергу	насамперед, першочергово
в той самий час	одночас
в ході	під час
головним чином	переважно, здебільшого
давати можливість	давати змогу, уможлилювати
доказувати	доводити
заходились до	узялися (до справи, роботи)
з числа захворівших	серед / з-поміж хворих, з тих, хто захворів
мати можливість	мати змогу, могли
мова йде	йдеться / ідеться про
не виключення	не виняток
піднімали питання	порушували питання
полягало поза його службовою компетенцією	було поза його службовою компетенцією
понести втрату	зазнати втрат
по часу співпав	збігся за часом
при виконанні	під час виконання, виконуючи
при виборі постачальника газу	обираючи постачальника газу
приступили до тестування лікарів	розпочали тестування лікарів
разом з тим	одночас
склало лише 20 грн. на душу	становило лише 20 грн. на особу
слід	потрібно, варто, треба
справа в тому	річ у тому / у тім
станом на теперішній час	на сьогодні, на тепер
такого роду	такий (-е, -а, -і)
у якості (чогось, когось)	як (хто / що)
учбова робота	навчальна робота
чисельні випадки	численні випадки

Вульгаризми... їх мусимо геть уникати, бо вульгаризми не тільки забруднюють мову, але й псують її красу

Іван Огієнко

Уживання брутальних вульгаризмів, кримінального жаргону, дешевого сленгу не додає переконливості й вишуканості тексту, не урізноманітнює інформацію. А свідчить лише про мовний несмак автора.

Депутат із Старокостянтинова показав дулю і перешкоджав висвітленню голосування за секретаря ради (НГП).

Під час жвавих перепалок, бо дискусією і не пахло, дві половини депутатської спільноти звинувачували, так би мовити, в усіх смертних гріхах одне одного, а ще лічильну комісію (Подольнин).

Кадри рішають всіх... (Подольнин).

Порада. Хочеш надати своєму мовленню емоційності, не роби це примітивно. Шукай інші слова. Подбай, аби мовлене тобою просто і чітко, але естетично виражено окреслювало бажане іншим.

Українська літературна мова в усіх явищах цілком пішла за своєю живою народною мовою і конче вживає всіх засобів своєї гармонійності

Іван Огієнко

Українська мова – мелодійна, милозвучна, співоча. Дотримуйся її правил. Уникай недоречних збігів однакових приголосних чи голосних звуків.

Особливо пам'ятай про чергування:

✓ у, в, уві (між приголосними, перед наступними *в, ф* і сполученнями літер *лв, хв, св, тв* й под., а також на початку речення перед приголосним надавай перевагу у).

Отож пиши: *На Хмельницькій АЕС працюють над удосконаленням [а не вдосконаленням] системи керування аварійними режимами* (Поділля News);

У [заміни ним В] Хмельницькому відділенні Антимонопольного комітету України поповнюється чорний список (Поділля News);

Зараз навчаються 25 слухачів у трьох [замість в трьох] групах (Проскурів).

Однак є слова, які не потребують взаємозаміни початкових у та в: *вдача, вступ, усталення, умова* й інші.

✓ **з, із, зі** (зокрема із уживаємо між групами приголосних, а також на початку речення перед сполукою будь-яких приголосних). Нема потреби за інших умов уживати прийменник із на початку речення або перед голосним, тому доречним буде написати: *Хмельницький також має успішні кейси роботи з [не із] архітектурною спадщиною* (Поділля News).

Найперша вимога до кожної літературної мови, – щоб була вона правильна

Іван Огієнко

Мова – система. Як годинник. Як Сонячна система. Як Всесвіт. Забери якийсь елемент – і це може стати незворотнім. Граматика – осердя мовної системи. Вона не терпить хаосу. Їй підкорялися навіть імператори (переконує римська мудрість).

Усе в граматичній системі узгоджене, скероване, скоординоване або ж прилягає. Про що нерідко забувають медійники, продукуючи тексти, які можуть бути наочним посібником граматичної невправності.

Поради

✓ Якщо доводиться уживати аббревіатури, добирай до них прикметники або дієслова, співвідносні із значенням роду головного слова, наприклад: *ДТП (дорожньо-транспортна пригода – жіночого роду), ОДА (обласна державна адміністрація – жіночого роду), ОТГ (об'єднана територіальна громада – жіночого роду), МОН України (Міністерство освіти і науки України – середнього роду)*. Тому доречно писати так: *Про наслідки трагічної [не трагічного] ДТП і не лише...* (Проскурів); *Скандальна [замість скандальне] ДТП* (Проскурів).

✓ Поєднуючи прості числівники *два, три, чотири* або ж складені, що містять ці компоненти, з іменниками чоловічого роду, обирай форму називного відмінка множини для іменників (закінчення *-и*). Зокрема пиши: *Додамо, що на першій сесії зареєструвалися 64 депутати* [не *64 депутата*] (НГП); *Поліція склала на чоловіка два адмінпротоколи* [замість *два протокола*] (НГП). Однак не підпрядовані цьому правилу іменники, які у множині втрачають суфікс *-ин-*: у такому разі вживаємо в родовому відмінку множини (закінчення *-а*), наприклад: *два хмельничанина, чотири громадянина* (пор. одн. *хмельничанин, громадянин* – мн. *хмельничани, громадяни*);

✓ Дробові числівники також мають свої правила поєднання з іменниками: *півтора, півтори* узгоджується з іменником у родовому відмінку однини (безумовно, з огляду на рід – чоловічий, середній або жіночий), *півтораста* – зі родовим множини. Наприклад: *Минуло майже півтора місяця* [не *місяці*] *з дня проведення зборів* (Проскурів NEWS).

✓ Дотримуючись настанов у сполученні головного слова із залежним (*такий спосіб зв'язку називають керуванням*), надалі не робитимеш помилок у вживанні граматичних форм слів.

Апелювати до кого/чого	Нарікати на кого/що
Багатий на що	Неприйнятний для кого/чого
Вибачати кому	Оволодівати чим
Відповідно до чого	Опанувати що
Властивий кому	Опікувати кого/що
Вчитися чого	Опозиційний до чого
Глузувати з кого/чого	Очікувати кого/чого, на
Дбати про кого/що, за кого/чого	кого/чого
Додержувати чого	Паралельно до чого
Дорівнювати чому	Пильнувати кого/що, за
Дорікати кому	ким/чим
Дякувати кому/чому	Підлягати чому
Завбільшки з кого/чого, як	Підпадати під що
хто/що	Повідомляти кого, рідше кому
Завідувач чого	Подібно до кого/чого
Зазнавати чого	Потребувати чого
Запобігати чому	Пробачати кому
Захворіти на що	Протилежний чому
Згідно з чим	Рівнятися на що
Здатний на що, до чого	Сміятися з чого/кого

Знатися на чому Зраджувати кого/що Командувач кого/що Набувати чого Навчатися чого Наповнений чим	Сповнений чого Сподіватися на що Тішитися ким/чим, з кого/чого Торкатися чого Турбуватися за кого/що, про кого/що Характерний для кого Чекати кого/що, на кого/що
--	--

Наш правопис, та й уся мова, zdeформovanі чужим втручанням. Зміни після 1933 року були спрямовані на зближення з «великим, могучим» – з російською мовою.

Тому реформа правопису 2019 р., як і будь-яка інша, сприймається неоднозначно. Але якщо на тілі з'явилась пухлина, її краще вирізати, а не дозволяти сьогодні нею хизуватись, аби завтра приховати. Зміни потрібні. І не половинчасті.

Тому будь орфографічно пильним – уникай правописних помилок. Призвичаюй громадськість до правил оновленого українського правопису.

Правила

✓ Тепер пишемо: *проект, проєкція, фєсверк, фос, Фєсрбах, Гоя, Савоя, Рамбус, Шантії, Хаям*. Наприклад: *Кам'янчан запрошують на **артпроект** #Звукотерапія (Vdalo.info)*.

✓ Разом пишемо: *вебкамера, віцеконсул, єврозона, кіберпростір, попзірка, преміумклас, прєсєнтр, прєсконференція* (проте *веб-API [Application Programming Interfaces], пан-Європа*), *смарттелевізор, топменеджер, флєшінтерв'ю, фолькмузика і схожі*, але за традицією *контр-адмірал*. Наприклад: *Прокуратура оскаржила вирок щодо **єксочільника** освіти Хмельницького через м'якість призначеного покарання (НГП)*.

✓ Пів хвилини, пів яблука, пів Києва (пишемо нарізно без дефіса, бо *пів* означає половину), але одним словом як цілісне поняття: *півострів, півзахисник, півмісяць, півовал*. Наприклад: *За вихідні понад **пів сотні** [форма родового відмінка однини] нових вихорів на Covid-19 та 2 летальні випадки (Vdalo.info)*.

✓ Подвоєння букв на позначення приголосних уживають у суфіксах *-енн(-ий)*, *-янн(-ий)* прикметників старослов'янського походження: *благословенний*, *блаженний*, *священний*, а також у суфіксах похідних від них іменників і прислівників: *блаженно*, *священник* та ін. Наприклад: *Священник церкви на Карвасарах, а пізніше тюремної церкви у Кам'яниці-Подільському Костянтин Ватич мав власний будинок на Підзамчі* (Подолянин).

✓ Тепер пишемо тільки *двоактний*, *двоокис*, *двооксид*, *двоопуклий*, *двоосьовий*, *триатомний*, *триокисень*, *чотириосьовий*. Але пишемо *двох-*, *трьох-*, *чотирьох-*, якщо наступна частина є числівником чи співвідносним іменником: *двохсотий*, *трьохтисячний*, *трьохмільйонний*, *чотирьохсотріччя*.

✓ З великої літери і разом пишемо складноскорочене слово *Святвечір*. Наприклад: *Сьогодні, 6 січня, Святвечір, а вже 7 січня – Різдво* (Є уе.ua); *На Святвечір зима почала демонструвати крутий норов* (Подолянин).

✓ Тепер назви сайтів та інших інтернет-сервісів пишемо тільки українською, з обов'язковим відмінюванням: *твітер*, *гуґл*; *мережа «Фейсбук»*, *енциклопедія «Вікіпедія»*; *фейсбука*, *ютуба*, *імейла* (із закінченням *-а*, *-я* в родовому відмінку однини).

✓ З великої літери пишемо й назви товарних знаків, марок виробів: *Автомобілі марки «Жигулі» вироблялися з 1970 по 2014 рік*. Але з малої букви, якщо вживається як загальна назва, наприклад: *Він приїхав на старих обшарпаних «жигулях» (... на новому блискучому «фольксвагені»)*.

Мусимо дбати писати так, щоб читач докладно зрозумів усе, що хочемо сказати, і щоб зрозумів саме так, як ми розуміємо

Іван Огієнко

Пиши просто й зрозуміло, без надміру складних зворотів. Дуже легко втратити довіру своїх читачок і читачів, коли намагаєшся вразити їх позірною складністю власного мовлення. Чи будуть зрозумілими для них речення, у яких «нанизано» різні конструкції, не узгоджені своєю граматичною будовою, як-от: *Патронатний вихователь повинен любити прийнятну на час дитину, але не прив'язуватися до неї і вести себе з дитиною так, щоб він теж не прив'язався, бо розрив сформованих відносин – стрес для дитини при передачі в іншу сім'ю* (НГП)?

Або ж: Таким чином, не бажаючи «підставляти» депутатський корпус, на який діючий мер сподівається спиратися найближчими перегонами, і, не бажаючи «підставлятися» самому, <...>, користуючись наявною медійною перевагою, вирішив весь «негатив», накопичений в людях від зупинки роботи ринків, перекинути на голову <...> ОДА (НГП).

Такі речення перебудуй, поділи, де є змога, на прості конструкції, виправивши, безумовно, помилки у слововживанні. Спрощуй, скорочуй і впорядковуй, аби речення стало охайнішим.

Порада

Перевірй свою грамотність за чинним виданням «Українського правопису» 2019 року. У нагоді стануть і словники та довідники з культури мови.

ПІДСУМУЙМО

Сучасні медіа – вагомий ресурс засвоєння людиною соціального досвіду – знань, навичок, форм поведінки. Сприймаючи інформацію, людина самостійно і вибірково вибудовує своє світосприйняття, визначає майбуття.

Завдання медіа – у процесі поширення найрізноманітнішої інформації керуватися інтересами демократичного суспільства, застосовувати свої функційні можливості задля формування правосвідомості та світоглядних цінностей широкого загалу.

Мовна вправність журналіста / журналістки так чи так залежить від характеру, наполегливості й реалізованості.

Став перед собою мету. Визнач, як ти хочеш і можеш її досягти. Обирай свій шлях. А головне: тримай рівень журналістських стандартів. Не захоплюйся оманливою привабливістю клікбейту. Не ставай речником дискримінації.

Враховуй, що у світі ти – не один і не одна!) І дій!

Перелік гіперлокальних медіа Хмельниччини

Вечірній Кам'янець. URL: <http://vk-kp.info/>

Всім vsim.ua. URL: <https://vsim.ua>

День за днем. URL: <https://denzadnem.com.ua/>

Є ує.ua. URL: <https://ye.ua/>

Ключ. URL: <http://klyuch.com.ua/>

Незалежний громадський портал (НГП). URL: <https://ngp-ua.info/>

Поділля News. URL: <https://podillyanews.com/>

Подільські вісті. URL: <http://pvisti.info/>

Подільянин. URL: <http://podolyanin.com.ua/>

Проскурів. URL: <https://proskuriv.khm.gov.ua/>

Старкон City. URL: <https://starkon.city/>

ХМ-ІНСАЙД. URL: <https://www.xm-inside.com/>

Шенетівський вісник. URL: <https://shepvisnyk.com.ua/>

Vdalo.info. URL: <https://vdalo.info/>

Рекомендована література

1. Арістова І. В. Державна інформаційна політика : організаційно-правові аспекти : монографія. Харків : Вид-во ун-ту внутр. справ, 2000. 368 с.
2. Вайшенберг З. Новинна журналістика : навчальний посібник / за заг. ред. В. Ф. Іванова. Київ : АУП, 2004. 262 с.
3. Галицький І. В. Типи толерантності в сучасному суспільстві. *Актуальні проблеми держави і права*. 2010. Вип. 52. С. 280–289. URL: <https://cutt.ly/AZMTIKe>.
4. Гендер для медій : підручник із гендерної теорії для журналістики та інших соціогуманітарних спеціальностей / за ред. М. Маєрчик (голова редкол.), О. Плахотнік, Г. Ярманової. 3-тє вид., випр. та доповн. Київ : Критика 2017. 217 с.
5. Гібридна війна і журналістика. Проблеми інформаційної безпеки : навчальний посібник. Київ, 2018. URL: <https://cutt.ly/KZMQ3Ld>.
6. Горевалов С. І. Фотожурналістика в системі засобів масової інформації : єдність слова і зображення. Київ : КиМУ, 2010. 296 с.
7. Гендерний підхід : історія, культура, суспільство. Львів : ВНТЛ-Класика, 2003. 250 с.
8. Зінссер В. Текст-пекс-шмекс. Магія переконливих текстів / перекл. з англ. Д. Кожедуб. Київ : Наш формат, 2018. 288 с.
9. Іванов В. Ф., Сердюк В. Є. Журналістська етика / передм. В. П. Мостового. 2-ге вид., випр. Київ : Вища школа, 2007. 231 с.
10. Кін Е., Георгеску М. Закладинки : посібник з протидії мові ненависті онлайн через освіту з прав людини. Київ : Рада Європи, 2016. 211 с. URL: <https://cutt.ly/cZ1rSvi>.
11. Кросс К., Гакет Р. Політична комунікація і висвітлення новин у демократичних суспільствах : Перспективи конкуренції / переклад з англ. Р. Ткачук. Київ : Основи, 2000. 142 с.
12. Кузьменко Л. Гендерна рівність в українських медіа під час війни. *Саморегуляція українських медіа під час дії воєнного стану в Україні. З досвіду роботи Комісії з журналістської етики* : аналітично-довідковий збірник / за заг. ред. Л. Кузьменко, Л. Куш, М. Дворового, О. Погорелова. Київ : Комісія з журналістської етики, 2022. С. 74–77. URL: <https://cutt.ly/gZMmio8>.

13. Куляс І. Як розпізнати пропаганду у ЗМІ / за заг. ред. Н. Лигачової, О. Довженка. Київ, 2018. 40 с. URL: <https://cutt.ly/nXUWDNk>.
14. Лигачова Н., Черненко С., Іванов В., Дацюк С. Телебачення спецоперацій. Маніпулятивні технології в інформаційно-аналітичних програмах українського телебачення: моніторинг, методи визначення та засоби протидії. Рекомендації щодо принципів відкритої редакційної політики телеканалів. Київ: Телекритика, 2003. 266 с. URL: <https://cutt.ly/JXUWH1h>.
15. Марценюк Т. О. Гендер для всіх. Виклик стереотипам. Київ: Основи, 2017. 254 с.
16. Марчук Л.М. Лінгвокультурологічний аспект оцінної характеристики фемінітивів у мові ЗМІ. *Вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: філологія. Випуск 38. Одеса, 2019. С. 118–123. URL: <https://cutt.ly/gXUEFPK>.
17. Мова ворожнечі – нові прояви та наслідки. URL: <https://cutt.ly/bZnZD1H>.
18. Мова ворожнечі та ЗМІ: міжнародні стандарти та підходи / Проект «Без Кордонів», ГО «Центр «Соціальна Дія». Київ: [б. в.], 2015. 64 с. URL: <https://cutt.ly/SXUvkSr>.
19. Посібник пресової практики з гендерної перспективи / Ю. Гончар, Т. Кузнецова, О. Погорелов, С. Штурхецький; за ред. С. В. Штурхецького. Рівне: Видавець О. Зень, 2015. 200 с. URL: <https://cutt.ly/8ZOLZ0R>.
20. Почапська О. І. Стилiстична маркованiсть тексту як метод манiпулювання: психологiчна обумовленiсть. *Образ*. 2019. Вип. 3 (32), С. 147–155.
21. Саморегуляція українських медіа під час дії воєнного стану в Україні. З досвіду роботи Комісії з журналістської етики: аналітично-довідковий збірник / за заг. ред. Л. Кузьменко, Л. Куш, М. Дворового, О. Погорелова. Київ: Комісія з журналістської етики, 2022. 90 с. URL: <https://cutt.ly/kZOK033>.
22. Крип'янюк О. В. Соціальна, правова держава в Україні: проблеми теорії і практики. До 10-річчя незалежності України: монографія. Київ: Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2000. 600 с.
23. Скуленко М. І. Психологія пропаганди: монографія. Запоріжжя: КПУ, 2009. 180 с.

24. Стівенс М. Виробництво новин : телебачення, радіо, інтернет / пер. з англ. Н. Сгоровець. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. 407 с.
25. Сукаленко Т. Гендерні стереотипи в мові сучасних ЗМІ. *Проблеми гуманітарних наук* : збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філологія». 2021. Вип. 48. С. 174–183. URL: <https://cutt.ly/bXUWZGq>.
26. Тараненко О. О. Андроцентризм у системі мовних координат і сучасний гендерний рух : монографія. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2021. 112 с.
27. Фаріон І. Д. Мовна норма : пошук істини (навч. видання) : посібник. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2017. 256 с.
28. Черненко А. А. Види мови ворожнечі за типом стигматизованого об'єкта в сучасному українському суспільстві. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*. 2015. Вип. 30. С. 35–45. URL: <https://cutt.ly/IZ1DHjб>.
29. Шеремета Н., Ладиняк Н., Каленюк С. Інтелектуальна еволюція української мови: гендеровано чутливе письмо. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвуз. зб. наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Дрогобич, 2021. Вип. 43. С. 137–144. URL: <https://cutt.ly/kXUWBsJ>.
30. Samovar L. A., Porter R. E., McDaniel E. R. *Communication Between Cultures*. Wadsworth, 2008. URL: <https://cutt.ly/IZMR70>.
31. Vogt W. Poul. *Tolerance & Education. Learning to Live with Diversity and Difference*. Thousand Oaks : Sage Publication, 1997. 289 pp.

Законодавчі та нормативні документи

1. Європейська конвенція з прав людини з поправками, внесеними відповідно до положень Протоколів № 11, 14 та 15 з Протоколами № 1, 4, 6, 7, 12, 13 та 16. URL: <https://cutt.ly/mXUREjM>.
2. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. С. 141 зі змінами, внесеними згідно із Законами № 2222-IV від 08.12.2004. ВВР. 2005. № 2, С. 44; № 2952-VI від 01.02.2011. ВВР. 2011. № 10. С. 68; № 586-VII від 19.09.2013. ВВР. 2014. № 11. С.142; № 742-VII від 21.02.2014. ВВР. 2014.

- № 11. С.143; № 1401-VIII від 02.06.2016. ВВР. 2016. № 28. С. 532; № 2680-VIII від 07.02.2019. ВВР. 2019, № 9. С. 50; № 27-IX від 03.09.2019. ВВР. 2019. № 38, С. 60. URL: <https://cutt.ly/QZnL47Z>.
3. Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації. *Верховна Рада України*. 04.02.1994. № 995_105. URL: <https://cutt.ly/qXUOSrl>.
 4. Міжнародний пакт про громадські та політичні права. *Верховна Рада України*. 19.10.1973. № 995_043. URL: <https://cutt.ly/SXUPOIw>.
 5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо застосування терміна «особа з інвалідністю» та похідних від нього»: Закон України. *Відомості Верховної Ради*. 2018. № 46. С. 371 зі змінами, внесеними згідно із Законами № 145-IX від 02.10.2019. ВВР. 2019. № 46. С. 302; № 157-IX від 03.10.2019. ВВР. 2020. № 4. С. 25. URL: <https://cutt.ly/oXUTspW>.
 6. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 52. С. 561 зі змінами, внесеними згідно із Законами № 4719-VI від 17.05.2012. ВВР. 2013. № 15. С. 97; № 1263-VII від 13.05.2014. ВВР. 2014. № 27. С. 915; № 2229-VIII від 07.12.2017. ВВР. 2018. № 5. С. 35. URL: <https://cutt.ly/PXUUQp7>.
 7. Про інформацію: Закон України. *Відомості Верховної Ради*. 1992. № 48. С. 650 у редакції Закону № 2938-VI від 13.01.2011. ВВР, 2011. № 32. С. 313 зі змінами, внесеними згідно із Законами № 317-VIII від 09.04.2015. ВВР, 2015. № 26. С. 219; № 1405-VIII від 02.06.2016. ВВР. 2016. № 28. С. 533; № 1774-VIII від 06.12.2016. ВВР. 2017. № 2. С. 25; № 2704-VIII від 25.04.2019. ВВР. 2019. № 21. С. 81; № 324-IX від 03.12.2019. ВВР. 2020. № 11. С. 63; № 720-IX від 17.06.2020. ВВР. 2020. № 47. С. 408; № 692-IX від 16.06.2020. ВВР. 2020. № 43. С. 371; № 1089-IX від 16.12.2020; № 1882-IX від 16.11.2021. URL: <https://cutt.ly/UXUInFE>.
 8. Резолюція № 2 «Свободи журналістів і права людини. 4-а Європейська конференція міністрів з питань політики в галузі ЗМІ «ЗМІ в демократичному суспільстві» (Прага, 7–8 грудня 1994 р.). URL: <https://cutt.ly/iZMRb6x>.
 9. Рекомендації Комісії з журналістської етики щодо словника воєнного часу (оновлено 30.03.2022). *Комісія з журналістської етики*. URL: <https://cutt.ly/qZOZWU4>.

10. Рекомендація Комітету міністрів Ради Європи державам-учасницям з питань «розпалювання ненависті»: Рекомендація. *Багатостороння угода* від 30.10.1997 № R (97) 20. URL: <https://cutt.ly/2XUG5v8>.
11. Recommendation CM/Rec (2022)16 of the Committee of Ministers to member States on combating hate speech (Adopted by the Committee of Ministers on 20 May 2022 at the 132nd Session of the Committee of Ministers). URL: <https://cutt.ly/qZMR2qj>.

Довідкова література

1. Антисуржик. Вчимося ввічливо поводитись і правильно говорити : посібник / за заг. ред. О. Сербенської. Львів : Світ, 1994. 152 с.
2. Антоненко-Давидович Б. Як ми говоримо. Київ: Либідь, 1991. 254 с. URL: <https://cutt.ly/4XUHkEr>.
3. Великий зведений орфографічний словник сучасної української лексики : 253 000 [слів] / уклад. В.Т. Бусел [та ін.] ; голов. ред. В.Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2008. VIII, 887 с.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови : [250 000 сл. та словосполучень з дод. та доп.] / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2009. 1736 с.
5. Волощак М. Неправильно-правильно : Довідник з українського слововживання : За матеріалами засобів масової інформації. 2-ге вид., доп. Київ : Просвіта, 2003. 160 с.
6. Городенська К.Г., Кочукова Н.І., Куцак Г.М. Із найновіших рекомендацій щодо складних уживань в українській мові. Київ–Слов'янськ, 2006. 83 с.
7. Гринчишин Д., Капелюшний А., Сербенська О., Терлак З. Словник-довідник з культури української мови. Київ : Знання, 2004. 367 с.
8. Караванський С. Практичний словник синонімів української мови : близько 20 000 синонім. рядів. 4-те вид., опрац. і значно допов. Львів : БаК, 2012. 523 с.
9. Новий словник іншомовних слів : близько 40 000 слів і словосполучень / Л.І. Шевченко [та ін.] ; ред. Л. І. Шевченко. Київ: Арій, 2008. 672 с.
10. Пономарів О. Культура слова : Мовностилістичні поради : навчальний посібник. 2-ге вид., стереотип. Київ : Либідь, 2001. 240 с. URL: <https://cutt.ly/ZXUHmKd>.
11. Словник синонімів української мови : у 2 т. / А.А. Бурячок

- [та ін.]; ред. кол. А.А. Бурячок [та ін.]; НАН України, Інститут мовознавства ім. О.О. Потебні, Інститут української мови. Київ : Наукова думка, 2006. Т. 1 : А-Н. [Б. м.] : [б.в.], 2006. 1028 с. ; Т. 2 : О-Я. [Б. м.] : [б. в.], 2006. 960 с.
12. Словник термінології сучасної журналістики: довідкове видання / укладачі: А.С. Попович, Л.М. Марчук. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2010. 82 с.
13. Чак Є. Д. Чи правильно ми говоримо. URL: <https://cutt.ly/SXUHRa4>.

Електронні словники

1. Вебсловник жіночих назв української мови / укл. О. Синчак; наук. ред. Г. Дидик-Меуш; наук. конс. В. Старко. Львів, 2022. URL: <https://cutt.ly/DXlRpWo>.
2. Глосарій і тезаурус Європейського інституту з гендерної рівності / ред. кол. М. Бабак, О. Давліканова, М. Дмитрієва, М. Козир та ін.; оновл. Вид. Київ : Вістка, 2021. 170 с. URL: <https://cutt.ly/5XULzVy>.
3. Капелюшний А.О. Стилїстика й редагування: практичний словник-довідник журналіста. Львів : ПАІС, 2002. 576 с. URL: <https://cutt.ly/8XUZMdy>.
4. Словарь української мови : у 4 т. / упор. з дод. влас. матеріалу Б. Грінченко : Вид-во Академії наук Української РСР, 1958. Т. 1–4. URL: <https://cutt.ly/jXULVuR>.
5. Словник гендерних термінів / уклад. Шевченко З. В. Черкаси : Вид. Чабаненко Ю., 2016. 336 с. URL: <https://cutt.ly/9XUZuBg>.
6. Словник іншомовних слів. URL: <https://cutt.ly/sXUL05Y>.
7. Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970–1980) в 11 томах. URL: <https://cutt.ly/DXUL4bA>.
8. Словник-ua. Портал української мови та культури. URL: <https://cutt.ly/9XULhCh>.
9. Словники України on-line : Словозміна, Синонімія, Фразеологія. URL: <https://cutt.ly/ZTLUEO5>.
10. Словники. Мова.info : Лінгвістичний портал. URL: <https://cutt.ly/cXUKiIL>.
11. Словники. Розум org.ua. URL: <https://cutt.ly/OXUZf12>.
12. Словники. Словопедія. URL: <https://cutt.ly/4XUZkmi>.

13. Український правопис / НАН України; ред. Є.І. Мазніченко, В. Є. Македон, С.В. Шарабанова, І.Л. Яловнича. Нова редакція. Київ: Наукова думка. 2019. URL: <https://cutt.ly/dTLTMih>.
14. Cambridge Dictionary. URL: <https://cutt.ly/9XUZ2K6>.
15. Merriam-Webster's Online Dictionary, Cambridge International Dictionary of English, Encarta World English Dictionary. URL: <https://cutt.ly/2XUZ37m>.
16. Oxford Advanced Learner's Dictionary. URL: <https://cutt.ly/jXUM14o>.

ПРАКТИКУМ¹ з редагування

Завдання 1. Визначте маркери мови ворожнечі в поданих уривках. Установіть їхній тип.

1. У Волочиську суд на 17 тис. грн. оштрафував пенсіонера, який був без паспорта... У суді пенсіонер вини не визнав, пояснив: у зазначені дні перебував у захисній масці, яку міг опустити на підборіддя при курінні (*НГП, 07.01.2020*).

2. Транзитна країна: чому біженцям з України зручно залишатися у Молдові (*Вечірній Кам'янець, 22.07.2022*).

3. Личаківський районний суд постановив стягнути 40 тис. грн. з мешканки Львова Віри Гук, яка систематично ображала сусідку-лівійку і вживала щодо неї та її дитини расистські висловлювання. На думку Віри Гук, її висловлювання не мали дискримінаційного характеру, «оскільки виражалося нею для словесного порівняння шуму, який систематично доноситься із квартири позивача із гучністю шуму, який видають мавпи, коли стрибають по клітці». При цьому представник Віри Гук заявив, що на його думку, вислови «чорна мавпа» та «чурка» є оціночними судженнями і тому не можуть бути підставою для задоволення позову (*Вечірній Кам'янець, 24.11.2021*).

4. Правоохоронці затримали двох пенсіонерів, які продавали наркотики (*Є уе.иа, 27.10.2017*).

5. Влітку українці можуть виїжджати за кордон не тільки як біженці, але й як туристи – на відпочинок (*ХМ-ІНСАЙД, 20.06.2022*).

¹ Матеріалом до завдань послуговували тексти сучасних гіперлокальних медіа Хмельниччини, які опрацювали автори посібника, а також здобувачі першого (бакалаврського) рівня вищої освіти під час вивчення навчальних дисциплін «Особливості формування регіональних видань» (спеціальність 014 Середня освіта (Українська мова і література), «Ділова українська мова і типологія помилок» (спеціальність 035.01 Філологія. Українська мова та література), «Українська мова (за професійним спрямуванням)» (спеціальність 061 Журналістика) та виконання наукових досліджень у проблемних наукових групах і гуртках.

6. Турок втік на Батьківщину, українець – на лаві підсудних (НГП, 30.11.2020).
7. Малозабезпечені мешканці Хмельницької територіальної громади, люди з інвалідністю та пенсіонери, які у зв'язку з віком чи хворобою частково або повністю втратили рухову активність, можуть скористатися безкоштовною послугою (Проскурів, 25.11.2021).
8. У Полонному ошукали сім'ю пенсіонерів (Є, 24.11.2016).
9. У селі Велика Рішнівка Ленковецької ТГ існує мікрорайон «Шанхай». Його мешканці – а їх близько 15 – літні люди, яким у середньому по 80 років, та інваліди (День за днем, 23.05.2021).
10. Через карантинні обмеження організатори не готували масштабного заходу, все ж спраглих за розвагами місцевих мешканців зібралось багато. Ну, звикли наші люди до гулянь (Подільнин, 24.12.2020).
11. Того ж дня вранці у Виставковій залі запрацювала Світлиця Святого Миколая, в якій найменші мешканці могли поспілкуватися зі стареньким, подякувати за знайдені під подушками дарунки, а також розповісти йому найпотемніші бажання (Подільнин, 24.12.2020).
12. На Ізяславщині інвалід систематично вчиняв насильство та порушив заборонний припис (День за днем, 18.11.2021).
13. Останнім часом у різних містах України з'явилися величезні черги перед відділеннями банків. В основному, це пенсіонери, які хочуть зареєструватися для отримання міжнародної допомоги від ООН та «Червоного Хреста» (Вечірній Кам'янець, 31.07.2022).
14. Керуючи «Ніссан Х-Трейл», 82-річний житель села Ключівка, скоїв наїзд на велосипедиста. Ним був 45-річний житель села Малий Чернятин, який саме їхав проїжджою частиною (Старкон Сіті, 25.11.2021).
15. Ти знаєш, що для західної України ти москаль, а для східної – бандерівець. Колись Хмельниччина, і зокрема Старокостянтинів, відносилася до Волині, тепер це Поділля. Так склалося, що й досі невідомо хто тут живе – западенці чи східняки (Старкон Сіті, 02.10.2017).

16. Меркель заявила, що біженці не повинні обирати самостійно, до якої країни мігрувати (*Вечірній Кам'янець*, 27.06.2018).
17. Що з літ – то й з розуму. Правоохоронці затримали 49-річного хмельничанина, який повідомив про замінування залізничного вокзалу в Хмельницькому (*Проскурів*, 11.02.2022).
18. Серед безробітних на Хмельниччині 10 відсотків – переселенці (*ХМ-ІНСАЙД*, 11.06.2022).
19. Красунь побільшало. Перший місяць осені був щедрим на немовлят, особливо милих і рожевоцоких принцесок. У вересні на світ з'явився 81 малюк – 35 хлопчиків і аж 46 дівчаток (*Подільчанин*, 08.10.2021).
20. На Старокостянтинівщині пенсіонери волокли собаку за машиною, аби провчити за «кусючість» (*ХМ-ІНСАЙД*, 04.07.2020).
21. Психічнохворих і туберкульозників відправляють на вулицю: що чекає українську медицину з 1 квітня (*Вечірній Кам'янець*, 05.02.2020).
22. Кладовище в Раковому, тут ховають невпізнаних громадян, бомжів та біоматеріали... Він точно не бомж, був охайно одягнений і доглянутий (*Всім всім.ua*, 25.06.2019).
23. Отруїли, а труп втопили. У Житомирі судять АТОВців за жорстоке вбивство 34-річного хмельничанина (*Вечірній Кам'янець*, 12.11.2019).
24. Асоціальні особи плодять нам асоціальне майбутнє і найжахливіше – інвалідів. І це все ляже не лише на бюджет країни, а на наші з вами плечі (*Ключ*, 14.06.2019).
25. На Хмельниччині роздали повістки 42 пиякам (*Вдало info*, 01.06.2022).
26. Голі, босі, замурзані, голодні та наглі циганчата з приходом тепла атакують Кам'янець-Подільський (*Подільчанин*, 03.08.2018).
27. До Києва приїде 10 тисяч гомосексуалістів: столиця готується до гей-параду (*Вечірній Кам'янець*, 21.06.2019).

28. У підопічних та працівників Китайгородського будинку-інтернату для людей похилого віку та інвалідів виявлено Covid-19 (*Vdalo.info, 16.10.2020*).

29. У Києві замерз на смерть індуc, який працював двірником (*Вечірній Кам'янець, 20.01.2021*).

Завдання 2. Установіть вияви гендерних стереотипів у поданих уривках. Поясніть, що їх спричинило.

1. Чи має політика стать? Безперечно, вона – жінка, але, здебільшого, з чоловічим обличчям. Прагматична, зухвала та часто без шарму (*ХМ-ІНСАЙД, 18.09.2021*).

2. Перед кінотеатром імені Т. Шевченка відбулася церемонія нагородження найуспішніших випускників 2019 року. Відзнаки отримали 148 одинадцятикласників, із них 90 нагороджено золотою і 58 – срібною медалями (*Проскурів, 04.07.2019*).

3. На Волочищині жінка викрала в пенсіонерки банківську картку і знімала гроші (*ХМ-ІНСАЙД, 22.06.2022*).

4. Завжди підтримуйте такт, витонченість, елегантність, коли розмовляєте. Чоловіка завжди більше приваблюватиме принцеса, ніж селянка (*Вечірній Кам'янець, 25.11.2021*).

5. За сприяння міської ради, особисто міського голови Олександра Симчишина в Хмельницькому відбувся другий форум жінок Хмельниччини «Я – жінка! Я – можу!» (*Проскурів, 12.03.2020*).

6. У День матері народилося 14 хмельничан... Отож у Хмельницькому 13 травня народилося порівну по сім хлопчиків і дівчаток (*Проскурів, 15.05.2018*).

7. Коли «Жінка. Чоловік». До Міжнародного жіночого дня в художньому музеї відкрилася виставка світлин львівської фотографині Інни Шинкаренко «Жінка. Чоловік». Проект покликаний розкрити сутність жінок, котрим доводиться виконувати і чоловічі обов'язки. Це переважно ділові жінки, які займають керівні посади, досягли успіху в професіях, котрі зазвичай вважають чоловічими (*Проскурів, 12.03.2020*).

8. Жінка обікрала безпорадного шепетівчанина і знімала з його картки гроші (*ХМ-ІНСАЙД, 16.06.2022*).

9. Облраду очолила жінка. Сьогодні, 7 грудня, під час засідання першої сесії депутати Хмельницької обласної ради шляхом таємного голосування обрали головою облради депутатку від партії «За майбутнє» Віолету Лабазюк (*Подільнин, 07.04.2020*).

10. У місті визначили переможця конкурсу «Міс Старокостянтинів 2020». За титул змагалися 7 дівчат (*Старкон City, 05.12.2020*).

11. Напруженість зростає з віком. Також вона частіше притаманна жінкам (вірогідно через вищу чутливість та необхідність піклуватися не лише про себе, а про дітей) та особам, які вважають, що під час війни треба себе обмежувати, – така вимога значно підвищує стрес (*Подільські вісті, 01.08.2022*).

12. Є деякі речі, які роблять жінки, і для них вони здаються невинними. Однак, в очах багатьох людей, тим більше чоловіків, багато «нормальних» речей здаються абсолютно огидними для них. Жінки повинні знати про це, якщо вони хочуть закріпити прихильність свого чоловіка... (*Вечірній Кам'янець, 25.11.2021*).

13. Хлопець має бути стриманий, обов'язкові атрибути: пасок, портфель /рюкзак і, звичайно, годинник (*День за днем, 25.11.2021*).

Завдання 3. У реченнях відшукайте приклади плеоназмів і тавтології. Зредагуйте їх, уникаючи повторів.

1. У повідомленні йдеться про те, що до відомства надійшло інформаційне повідомлення, отримане по системі швидкого оповіщення щодо харчових продуктів та кормів (*Подільські вісті, 08.09.2021*).

2. Активна діяльність Суslopeцької школи переконливо доводить, наскільки потрібна у селі школа, яка об'єднує людей, зберігає спадкоємність традицій, плекає майбутнє (*Подільські вісті, 31.03.2016*).

3. Внаслідок чого було складено та направлено до Кам'янець-Подільської міської ради припис щодо для ліквідації (утилізації)

виявленого стихійного сміттєзвалища (*Вечірній Кам'янець, 22.11.2021*).

4. Минулого року компанія вперше за досить тривалий період часу виконала програму в розмірі 70 мільйонів гривень на сто відсотків (*Подільські вісті, 14.07.2016*).

5. Ось так один за одним збігли роки, і на календарі Михайла Івановича замайоріла ювілейна цифра 70, яку він відмічає в лютому місяці 2021 року (*Вечірній Кам'янець, 17.02.2021*).

6. У більшості випадків така продукція дорога за ціною, не має попиту на ринку, підприємство потерпає від фінансових збитків і по суті зупиняється (*Подільські вісті, 31.10.2019*).

7. Спочатку в.о. міністра енергетики Юрій Вітренко (колишній керівник «Нафтогазу», який збільшив вартість газу для населення з 1,4 грн до 6,9 грн за куб. м.) представив попередній план із суттєвого зниження тарифів на газ та встановлення ціни, яка була б справедливою з точки зору споживача (*Вечірній Кам'янець, 14.01.2021*).

8. Протягом усього періоду протистояння цій небезпечній недузї, одна третина працівників вже перехворіла на COVID-19 (*Подільські вісті, 11.03.2021*).

9. Тут постійно перебувають на лікуванні діти та хворі похилого віку, пенсії яких не вистачає на лікування (*Подільські вісті, 19.04.2018*).

10. Враховуючи зазначене, апеляційна скарга буде направлена до Сьомого апеляційного суду, окрім того буде звернення до Вищої ради правосуддя (*Вечірній Кам'янець, 15.12.2020*).

11. Для цього, інформують у системі безоплатної правової допомоги, потрібно: для початку – звернутися письмово із заявою до роботодавця з вимогою виплатити заробітну плату (*Подільські вісті, 13.05.2021*).

12. Якщо даремно витратити час, спеціально шукаючи місцевих «тролів», то можна буде знайти ще близько 10 професійних представників цієї інтернет-раси (*Вечірній Кам'янець, 06.05.2018*).

13. До 1 січня 2025 року всі власники нерозподілених земельних ділянок або їх спадкоємці повинні оформити право власності на свої паї (*Вечірній Кам'янець, 20.07.2020*).

14. Активно ведеться будівництво доріг, зростають випуск автомобілів і транспортні перевезення на залізниці (*Подільські вісті, 10.06.2021*).

15. У неї був і контроль, і нагляд, і дозвільні процедури (*Вечірній Кам'янець, 24.06.2020*).

16. І чергові бригади РЕМу виїжджають на пошкодження, коли вирують заметілі, йде проливний дощ (*День за днем, 17.05.2020*).

17. Будуються нові дороги, відкриваються нові освітні та спортивні заклади, а тепер ще й з'явилися улюблені заклади й магазини, які полюбили чи не всі хмельничани (*Є ує.ua, 23.09.2021*).

18. З перших тестів, які відправлені в неділю, у шістьох хворих виявлено ковід... Приступили до тестування лікарів та ХАЕС [Хмельницької атомної електростанції] (*НГП, 28.04.2020*).

19. Після закінчення спортивного заходу, переможців спортивних локацій нагороджено подарунками та солодошами (*День за днем, 01.08.2022*).

20. Цього року у школах Хмельницької громади планують втілити у життя 41 кращий учнівський проєкт, відібраний в рамках програми «Шкільний громадський проєкт» (*Проскурів, 23.02.2022*).

Завдання 4. Обґрунтуйте недоречність уживання слів у поданих реченнях. Зредагуйте, дібравши синоніми.

1. У режимі кар'єри потрібно контролювати кожен аспект космічної програми, включаючи будівництво, стратегію, фінансування, оновлення тощо (*День за днем, 08.07.2022*).

2. Але якщо ви цього не зробите, залучите фінансові проблеми до вашого будинку (*Вечірній Кам'янець, 24.11.2021*).

3. Збір грибів восени може стати гарною ідеєю для лісової прогулянки (*День за днем, 08.07.2022*).

4. Форма оплати банківською карткою дуже популярна, головним чином завдяки зручності, яку вона надає (НГП, 30.11.2020).

5. Ваша дитяча дурна розмова йому не симпатична (Вечірній Кам'янець, 25.11.2021).

6. Якщо ви цього не зробите, вся прогулянка ризикує стати марною (День за днем, 08.07.2022).

7. Наприклад, аграрії Херсонщини вже заходились до протестних настроїв і їх підтримують городяни (НГП, 27.04.2020).

8. Лише уявіть: мотки різного новорічного паперу, різнобарвні стрічки, бантики – і ви радісно загортаєте кожен подарунок окремо, милуючися новорічною ялинкою та прослуховуючи, до прикладу, новорічний джаз, уявляючи посмішки отримувачів... (Подільські вісті, 24.11.2021).

9. Разом з тим, у підвішеній ситуації залишився Чемеровецький район (НГП, 10.07.2020).

10. Міністерство охорони здоров'я запустило Портал вакансій медичних працівників. Він покликаний допомогти кожному медику, який потребує роботи, знайти вакансію, що йому підходить (День за днем, 30.07.2022).

11. Оскільки тепер вона в неприглядному стані, її замінили (Подільянин, 05.11.2021).

12. У Кам'янці ж, схоже, ця система відстеження не спрацювала, якщо одному з містян вдалося безперешкодно доставити самокат додому (Поділья News, 11.10.2021).

13. Вони запропонували добротну хату в Зоряному, де саме й шукали нових пожилців (ХМ-ІНСАЙД, 27.04.2021).

14. Фіксували за цей час також злочини, скоєні в домашньому середовищі (Поділья News, 14.11.2021).

15. Унаслідок каліцтва він втратив можливість повноцінно працювати, пересуватися й спати (День за днем, 24.11.2021).

16. А якщо система не зміниться, це травмуватиме ваше чадо і може призвести до негативних наслідків у майбутньому (Є уе.иа, 28.09.2021).

17. Коментуючи прийняті постанови КМУ, Міністерства у справах ветеранів України Юлія Лапутіна наголосила, що такі кроки з підтримки Захисників та їхніх родин свідчать про те, що навіть в умовах повномасштабної війни держава тримає у фокусі ветеранську політику (*День за днем*, 30.07.2022).

18. Зачаровані «куточком земного раю» у місті самоврядного органу, троє шепетівських неофітів, після повернення, зробили перший крок до розвитку міста (*День за днем*, 28.01.2018).

19. «Кожен має вкласти свій пазл для перемоги»: як київські підприємці волонтерять на Хмельниччині (Є уе.иа, 28.07.2022).

Завдання 5. Віднайдіть приклади вживання росіянізмів у поданих реченнях. Зредагуйте їх, уникаючи калькування.

1. Столична комісія з числа представників лабораторій та навчальних закладів написала дорожню карту, як збільшити продуктивність Хмельницького обласного лабораторного центру до 1 тисячі ПЛР-тестувань на добу (*НГП*, 03.05.2020).

2. Сімейна прогулянка лісом може включати пікнік (*День за днем*, 08.07.2022).

3. З тієї ж причини, з якої ви залишили свій смартфон на зарядному пристрої вдома, слід витіснити свої думки про обов'язки, роботу чи щось інше, що вас турбує (*День за днем*, 08.07.2022).

4. У Шепетівці намагалися оштрафувати підприємницю за роботу в карантин. Її захисник доказував, що уряд перевищує повноваження (*НГП*, 29.04.2020).

5. Ймовірно, місце Панчук займе наступний кандидат, директор ТОВ «Металсервіс» Максим Мураховський (*НГП*, 07.12.2020).

6. Обурення діями таких мерів відбувається по всій Україні, і Хмельниччина – не виключення (*НГП*, 27.04.2020).

7. Якщо є попит, буде і пропозиція – кажуть свідучі в комерції люди і таки мають рацію (*Проскурів, 09.07.2015*).
8. Мова йде про 4112 медпрацівників (*НГП, 26.05.2020*).
9. Хоча толку від того все одне було замало, бо міська рада в черговий раз продемонструвала нездатність працювати на користь громади (*Подольанин, 16.06.2021*).
10. Справа в тому, що його прихід до влади по часу співпав із наданням місцевим громадам потужних фінансових ресурсів в рамках реформи децентралізації (*НГП, 07.08.2020*).
11. Відомо, що Дмитро Габінет та його колеги з інших областей, розуміючи важливість наявності доступного продовольчого забезпечення, неодноразово піднімали питання ринків на найвищому державному рівні (*НГП, 26.05.2020*).
12. Дізнавайтесь, які нові правила вступають в дію в останній місяць літа 2022 (*Всім vsim.ua, 31.07.2022*).
13. Більше того, 3 липня на сайті Верховної Ради з'явилася електронна петиція про збір підписів за те, щоб Чемеровецька ОТГ приєдналася до Кам'янець-Подільського району (*НГП, 10.07.2020*).
14. Регулярні поїздки та паркування в одному і тому ж самому місці привертають увагу злочинців, що збільшує шанси на крадіжку (*Є уе.ua, 24.07.2022*).
15. Станом на теперішній час пройшло майже півтора місяці з дня проведення установчих зборів, але Департамент освіти не спромігся видати наказ про затвердження нового складу Громадської ради (*НГП, 23.12.2020*).
16. В умовах воєнного стану дитина може перетинати кордон у супроводі одного з батьків без нотаріальної згоди другого, діда чи баби, повнолітніх сестри чи брата, вітчима/мачухи при наявності документа, який підтверджує родинні зв'язки (*ХМ-ІНСАЙД, 20.06.2022*).
17. Перевірка показала, що водій перебував за кермом у стані алкогольного сп'яніння (*Є уе.ua, 25.07.2022*).

18. «Обласна влада завжди готова допомагати таким сім'ям, адже це гарний приклад для інших, як потрібно вносити свій вклад в розвиток українського суспільства», – звертаючись до родини Мехальчуків, сказав заступник начальника ОВА Володимир Юр'єв (*ХМ-ІНСАЙД*, 27.07.2022).

19. Франтішек Казімеж (Франц Казимір) Хоєцький заснував у Самчиках монастир Маріавітів, лікарню, будував доми для убогих (*День за днем*, 20.11.2021).

20. У складі національної збірної команди України в змаганнях прийняли участь дві спортсменки з Хмельниччини (*День за днем*, 17.11.2021).

21. Як повідомили у спортивній школі, де знаходяться великий та малий басейни, для їх відвідування дорослим необхідно мати COVID-сертифікат про вакцинацію або відповідний документ щодо протипоказання для щеплення (*День за днем*, 11.11.2021).

22. До цього 5 років Надія Бабкіна з шістьма дітьми тулилися в маленькій кімнаті будинку друзів, які прихистили родину по втечі із прифронтового Слов'янська (*ХМ-ІНСАЙД*, 27.04.2021).

23. Їхнє свято – своєрідний привід для підведення підсумків зробленого (*Старкон City*, 16.03.2019).

24. Загони рятувальників ДСН приступили до ліквідації пожежі, яка сталася на військовому аеродромі у Старокостянтинові (*Проскурів*, 26.02.2022).

Завдання 6. Відшукайте випадки немилозвучності. Поясніть причини порушення правил евфонії. Зредагуйте речення письмово.

1. Не залишайте велосипед без нагляду біля будинків, магазинів, в малолюдних місцях, у під'їздах, на сходових майданчиках та в тамбурах (особливо на ніч) (*Є ує.ua*, 24.07.2022).

2. Відповідні роботи будуть продовжені й в наступному році, в тому числі, й в сільських населених пунктах... (*День за днем*, 24.11.2021).

3. Китай вважає Тайвань своєю територією, і активізація пересування військової техніки могла бути своєрідним сигналом для США (*Вечірній Кам'янець, 31.07.2022*).

4. Ворог обстріляв зі ствольної та реактивної артилерії райони Хрінівки Чернігівської області та Товстодубового Сумської області (*Є ує.ua, 26.07.2022*).

5. Перший крок з Шепетівки у Європу (*День за днем, 28.01.2018*).

6. Марина Бех-Романчук вперше на чемпіонаті світу виступатиме одразу в двох дисциплінах (*Є ує.ua, 15.07.2022*).

7. Шепетівський ключ: з чого почалося? (*День за днем, 22.02.2017*).

8. Містяни можуть здати використані батарейки та акумулятори, люмінесцентні лампи, зіпсовані термометри та ртутьвмісні матеріали, фарби, клеї, розчинники (з тарою), електричне та електронне обладнання, миючі засоби, побутову хімію (з тарою), протерміновані медикаменти (*Є ує.ua, 30.09.2021*).

9. У інвентарному описі за 1765 рік в Шепетівці нараховано 18 шляхетських родин (7,5% жителів); в Славуті – 4 шляхетські родини, що становило 4% від загального числа мешканців (*День за днем, 22.02.2017*).

10. Упродовж семи днів 22 учні із Республіки Польща перебуватимуть у Хмельницькому (*Проскурів, 18.07.2019*).

Завдання 7. Установіть причини порушення граматичних норм. Зредагуйте подані речення.

1. Розширте свій словниковий запас і вразіть свого чоловіка розумом та інтелектом (*Вечірній Кам'янець, 25.11.2021*).

2. А ще ведмеді полюбляють овочі, моркву, яблука (*День за днем, 13.11.2021*).

3. Замість піти безпечним шляхом для переходу між складами, він обрав коротший – дерев'яним містком, який не освітлювався (*День за днем, 24.11.2021*).

4. Фасади постійно треба буде мити миючими засобами, для того, щоб вони мали охайний вигляд (*Є уе.иа, 17.11.2021*).

5. Жінка, за її словами, їхала по онука, проте змушена була чекати правоохоронців, не маючи можливості навіть вийти з авто (*Поділля News, 21.11.2021*).

6. Комбінезони не повинні обмежувати рухів, адже діти за своєю натурою дуже активні (*День за днем, 24.11.2021*).

7. У Полонного викрадено нещодавно встановлену скульптурку Хо Гончара (*День за днем, 27.11.2021*).

8. Це та річ, яку ви можете одягнути дитину на прогулянку, аби їй було тепло та не замерзнула в колясці (*День за днем, 24.11.2021*).

9. Верхній одяг для малюків повинний бути не тільки теплим та красивим, але ще і зручним (*День за днем, 24.11.2021*).

10. Тож таким чином у місті намагаються зекономити газ, щоб уникнути додаткових багатомільйонних витрат (*Є уе.иа, 20.10.2021*).

11. Дитинство і юність Яніни Юліанівни пройшли в роки Голодомору та Другої світової війни, де попри небезпеку, вона віддавала всі сили, наближаючи мить великої Перемоги, укріплюючи лінію фронту разом з односельцями, копаючи окопи для солдат (*День за днем, 10.11.2021*).

12. Далі виконуватимуть роботи з благоустрою – укладатимуть тротуарну плитку, встановлюватимуть сміттеприймальники, виготовлені з нержавіючої сталі (*Є уе.иа, 30.09.2021*).

13. Про це сайту «Є» розповів виконувач обов'язки начальника управління транспорту Хмельницької міської ради Юрій Смолінський (*Є уе.иа, 20.11.2021*).

14. Крім того, в рамках реалізації програми «Капітальний ремонт вулиці Незалежності» за кошти Державного фонду

регіонального розвитку облаштовується тротуар по всій протяжності вулиці (*День за днем, 24.11.2021*).

15. Це магазин, де закупаються більшість сучасних господинь, адже в «Мощареллі» великий вибір як приправ і соусів, так і м'яса, риби і навіть побутової хімії (*Є уе.иа, 23.09.2021*).

16. Однак для переважної більшості чоловіків, які не курять, запах цигарок, що йде від їхніх жінок, далеко не приємний (*Вечірній Кам'янець, 25.11.2021*).

17. Більше інших виграли мери великих міст (*НГП, 07.08.2020*).

18. Кращі з кращих на «моїй позиції» (*Проскурів, 19.12.2019*).

19. Відправляти оперативно запити представників різних територіальних громад по вертикалі полягало поза його службовою компетенцією (*НГП, 07.04.2020*).

20. На Хмельниччині ковідом уже заразився кожен восьмий медпрацівник з числа працюючих (*НГП, 26.05.2020*).

21. Міська влада Хмельницького відібрала та профінансує 41 кращий шкільний проєкт (*Проскурів, 23.02.2022*).

22. Зокрема, у квітні, за надісланими нею даними, окупанти нанесли ракетний удар по території Полонської ОТГ (*Подільські вісті, 16.07.2022*).

Завдання 8. Виправте помилки в узгодженні числівників з іменниками.

1. За пів року завдяки центрам зайнятості 1 300 осіб проходили професійне навчання, видано 3 ваучера для підвищення конкурентоспроможності особам 45+... (*ХМ-ІНСАЙД, 11.06.2022*).

2. Україна буде представлена 22 спортсменами. І серед них – троє представниць із Хмельниччини (*Є уе.иа, 15.07.2022*).

3. У Болгарському містечку квартира площею у 72 квадратних метри коштує 24 тисяч доларів (*Старкон Сіті, 28.09.2017*).

4. Минуло майже півтора місяці з дня проведення зборів (*Проскурів, 22.08.2019*).

5. Додамо, що на першій сесії зареєструвалося 64 депутата (*НГП, 07.12.2020*).

6. Вартість житла у новобудові в Болгарському містечку площею 60 квадратних метри і індивідуальним опаленням – 13,5 тисяч доларів (*Старкон City, 28.09.2017*).

7. Поліція склала на чоловіка два адмінпротокола (*НГП, 08.12.2020*).

Завдання 9. Установіть випадки порушення орфографічних норм. Зредагуйте, відповідь обґрунтуйте.

1. Тут на цій справі не абияк знаються (*Є уе.иа, 27.07.2022*).

2. Вандали зруйнували та викрали встановлену з нагоди Дня народження музею історії міста Полонне скульптуру малої форми – Хо Гончара (*День за днем, 09.11.2021*).

3. Я організувала таку еко-акцію, бо роботи, насправді, дуже багато (*Є уе.иа, 15.11.2021*).

4. Територія між семлами Смотров та Цибулівка була засміченна побутовими та промисловими відходами (*Вечірній Кам'янець, 22.11.2021*).

5. Сюжети є своєрідними промо роликами, які допоможуть популяризувати і розвивати туристичний потенціал Поділля (*Є уе.иа, 06.10.2021*).

6. З нагоди Дня міста ми підготували шоу програму (*Є уе.иа, 26.09.2021*).

7. Спікерка Палати представників Конгресу США здійснить візит до Сінгапуру, Малайзії, Південної Кореї та Японії (*Вечірній Кам'янець, 31.07.2021*).

8. У Шепетівці рекордсмен Європи з важкої атлетики провів майстер клас для дітей (*День за днем, 01.08.2022*).

Завдання 10. Зредагуйте речення відповідно до пунктуаційних норм сучасної української літературної мови.

1. Обвинувачений визнав свою провину та погодився на угоду зі слідством, зокрема, щодо покарання у вигляді позбавлення волі на термін 3 роки та 6 місяців (*Є уе.ua, 24.07.2022*).

2. Вкотре наголошуємо – не довіряйте нікому свої персональні дані, інформацію щодо банківських рахунків та контактні номери телефонів (*ХМ-ІНСАЙД, 27.07.2022*).

3. Ми бачили якою була боротьба і якими важкими були для нього останні метри (*Є уе.ua, 27.07.2022*).

4. Впевнена, що ви бачили її, можливо навіть не один раз, проте класика не змінна і завжди змушує посміхатися та вірити у казку (*Подільські вісті, 31.10.2021*).

5. Ще одна легкоатлетка, яка заявлена у двох дисциплінах – Вікторія Ткачук (*Є уе.ua, 15.07.2022*).

6. Огірки у селі Лисець, що на Дунаєвеччині вирощують та солять [огірки] здавна (*Є уе.ua, 15.07.2022*).

7. У МОЗ уточнили – якщо заклад охорони здоров'я, до якого звернеться пацієнт, не підключений до електронної системи охорони здоров'я, то лікар має виписати паперовий рецепт (*Всім vsim.ua, 31.07.2022*).

8. Представники профтехучилищ з Хмельницького, нагороджені дипломом другого й третього ступенів. Це – працівник Вищого професійного училища №25 Станіслав Кравчук, працівниця Вищого професійного училища №4 Валентина Зорів та учениця Подільського центру професійно-технічної освіти Богдана Іванівська (*Проскурів, 23.11.2020*).

9. Кам'янчанка, після спілкування з шахраями, втратила понад 100 тисяч гривень (*Є уе.ua, 27.07.2022*).

10. Як діяти в разі надзвичайної ситуації, або війни? (*Проскурів, 18.02.2022*).

Завдання 12. Установіть стилістичні маркери маніпулювання у поданих реченнях.

1. Мешканці Хмельницького зробили все, аби не обрати до ВР кандидатуру, яку всілякими правдами і неправдами діючий мер просовував до парламенту (НГП, 29.05.2020).

2. Криза українських націоналістів: хто тягне партію «Свобода» у політичне небуття? (НГП, 07.08.2020).

3. АТ «Хмельницькобленерго»: чи горить на рейдері шапка? (НГП, 29.05.2020).

4. В разі, якщо угода між Стефанчуком та Симчишиним відбудеться, то це трактуватиметься як те, що в Хмельницькому «Слуги Народу» лягли під «Свободу», від чого рівень довіри до пропрезидентської партії катастрофічно втратить (НГП, 29.05.2020).

5. Продавлення саме такої конфігурації перетворилося на таку собі «справу честі» десяти народних депутатів від Хмельниччини, збірний образ яких пролунав з уст того ж мажоритарника Жмеренецького 15 липня на засіданні профільного комітету Верховної Ради (НГП, 17.07.2020).

6. Україна захотіла Петра Першого! Вчора Центральна виборча комісія оприлюднила дані обробки 100% протоколів дільничних виборчих комісій, згідно з якими Петро Порошенко здобув 54,7% голосів виборців, які взяли участь у голосуванні. Інаугурація новообраного Президента відбудеться 7 червня (Подольнин, 30.05.2014).

Завдання 13. Зредагуйте подані уривки, уникаючи вживання жаргонізмів, вульгаризмів, просторічної лексики тощо.

1. В районі магазину «Троянда», що в Індійському містечку, за однушку зі всіма лічильниками доведеться викласти 10 тисяч доларів, а якщо ви захочете ще й гараж поблизу помешкання, то потрібно докласти 2 тисячі (Старкон Сіті, 28.09.2017).

2. З початком нового опалювального сезону українці з пересторогою чекають на рахунки за комуналку. Люди просто в жаху від того, як вони мають виживати в умовах непомірних тарифів, якщо

навіть зараз у них немає грошей навіть на найнеобхідніші продукти (Ключ, 15.09.2018).

3. Гамалій підтягує в ОДА земляків з Кам'янця-Подільського (НГП, 29.12.2020).

4. Летичівський суд «вліпив» підприємцю і продавчині по 17 тис. грн. штрафу, взявши до уваги динаміку захворюваності COVID-19 (НГП, 02.10.2020).

5. Славута і Волочиський район викарабкалися із «червоної зони» (НГП, 24.09.2020).

6. 52-річний адміністратор одного з речових ринків міста вляпався в злочинний скандал, який закінчився для нього кримінальним провадженням (Проскурів, 05.08.2021).

7. Депутат із Старокостянтинова показав дулю і перешкоджав висвітленню голосування за секретаря ради (НГП, 05.01.2020).

Завдання 14. Проаналізуйте поданий текст з погляду дотримання лексичних, граматичних, стилістичних й інших норм сучасної української літературної мови. Зредагуйте його та запишіть.

Восени 2017-го депутатська делегація міста Шепетівки три дні перебувала у польському Ловичі. Надто обмаль часу, щоб вникнути, тим більше вивчити роботу комунальних підприємств, підлеглих мерії служб, її відділів, соціальної сфери, громадських організацій [...].

А першого ж після прибуття на польську землю робочого ранку Михайло Полодюк, голова депутатської комісії житлово-комунального господарства Михайло Верхогляд, голова бюджетної комісії, керівник комунального підприємства Юрій Шайнога йшли рука об руку із бурмістром Кшиштофом-Яном Камінські найстарішою вулицею «м'яста». Вулиця, наче під ватерпас один в один вимощена «полірованим бруком». Праворуч і ліворуч настільки чисті асфальтові тротуари, ніби їх напередодні спеціально помили шампунем, щоб здивувати «українських парламентарів».

Очільник міста, згідно з програмою, запропонував екскурсію до власнествореного дітища. Розповідав як починав своє головування, як усією громадою робили на гурт гуманну справу...

Тим часом очі гостей пасли власний крок. Вони йшли, озирались, не спускали своїх поглядів із мальовничого доквілля. Вулиця, її узбіччя без листочка або гілочки, без випадкового папірця, або цукеркової обгортки, без всюдисущої при стежці-доріжці травинки-спориша, не доведи Господи – поліетиленового кулька, з яких у нас, в Шепетівці, нерідко віхоли самоутворюються – від вокзалу до ринку...

Розумний і гоноровий поляк Кшиштоф-Ян Камінські продовжив розмову про власне дітище – трамплін і коньок його бурмістрства. Виставивши свою кандидатуру на міського голову, він одним пунктом програми зобов'язався увіковічити пам'ять загиблих містян.

Поряд з містом біля річки – глибока улоговина. Під час німецької окупації фашисти створили у ній «санітарну зону»... Спочатку розстріляли усіх євреїв міста, потім – гордих і непокірних поляків, які не піддалися швабам, а виснажених «живих трупів»-червоноармійців, які вже не могли працювати на каторжних роботах, «утилізували» за допомогою кулеметів. Минула влада не переймалася місцем людської трагедії. Улоговина з самозаболотилася, заросла очеретом, хащами (*День за днем, 28.01.2018*).

ГЛОСАРІЙ²

Андроцентризм (від грец. *άνήρ* (*άνδρός*) – людина, чоловік) – практика, свідомо або несвідомо, що розміщує чоловічу особу або чоловічу точку зору в центрі погляду на світ, його культуру та історію (*Словник гендерних термінів, 2016, с. 10*).

Андроцентризм мови – нерівномірна представленість у мові осіб різної статі, наприклад переважання форм чоловічого роду для позначення групи осіб обох статей (*Словник гендерних термінів, 2016, с. 199*).

Гендер (від англ. *gender* – рід) – соціокультурна, символічна конструкція статі, що покликана визначати конкретний асоціативний зв'язок, забезпечувати повноцінну комунікацію та підтримувати соціальний порядок (*Словник гендерних термінів, 2016, с. 45*).

Гендерна асиметрія – непропорційна представленість соціальних і культурних ролей обох статей (а також уявлень про них) у різних сферах життя (*Словник гендерних термінів, 2016, с. 51*).

Гендерна демократія (паритетна демократія) – система волевиявлення обох статей (жінок і чоловіків) у громадянському суспільстві як рівних у правах і можливостях, що законодавчо закріплено та реально забезпечено політико-правовими принципами й діями, розбудовою суспільних і державних структур (*Словник гендерних термінів, 2016, с. 52*).

² Глосарій укладено (з деякими виправленнями й доповненнями авторів посібника) на матеріалі словників:

- Великий тлумачний словник сучасної української мови : [250 000 сл. та словосполучень з дод. та доп.] / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2009. 1736 с.
- Глосарій і тезаурус Європейського інституту з гендерної рівності / ред. кол. М. Бабак, О. Давліканова, М. Дмитрієва, М. Козир та ін.; оновл. Вид. Київ : Вістка, 2021. 170 с. URL : <https://cutt.ly/5XULzVy>.
- Словник гендерних термінів / уклад. Шевченко З. В. Черкаси : Вид. Чабаненко Ю., 2016. 336 с. URL : <https://cutt.ly/9XUZuBg>.
- Merriam-Webster's Online Dictionary, Cambridge International Dictionary of English, Encarta World English. URL : <https://cutt.ly/sXUIDBn>.
- Oxford Advanced Learner's Dictionary. URL : <https://cutt.ly/tXUIYoe>.

Гендерна деполаризація – скорочення всіх відмінностей між чоловіками і жінками до вузького кола, яке переважно стосується біологічних, репродуктивних відмінностей (*Словник гендерних термінів, 2016, с. 53*).

Гендерна дискримінація (анг. gender discrimination) – будь-яке розрізнення чи обмеження, здійснене за ознакою статі, що має наслідком або метою погіршення, зведення нанівець можливостей жінок здійснювати права людини та основні свободи у політичній, економічній, соціальній, культурній, громадянській чи будь-якій іншій галузі, незалежно від сімейного статусу жінок та на основі рівності чоловіків і жінок (*Глосарій і тезаурус Європейського інституту з гендерної рівності, 2021, с. 31*).

Гендерна ідентичність – це переживання власної відповідності гендерним ролям, тобто сукупностям суспільних норм і стереотипів поведінки, притаманних для представників певної статі (або таким, що приписуються представникам певної статі суспільно-історичною чи соціокультурною ситуацією) (*Словник гендерних термінів, 2016, с. 55*).

Гендерна нерівність – нерівні права жінок і чоловіків, які створюють систему обмежень або привілеїв за ознакою статі (*Словник гендерних термінів, 2016, с. 55*).

Гендерна політика – визначення міжнародними органами та державами, політичними партіями основних гендерних пріоритетів і фундаментальних цінностей, принципів і напрямів діяльності, відповідних методів та способів їхнього втілення, спрямованих на утвердження рівних прав, свобод, створення умов, можливостей і шансів, гарантій забезпечення рівного соціально-політичного статусу чоловіків і жінок, на розвиток гендерної демократії та формування гендерної культури в суспільстві (*Словник гендерних термінів, 2016, с. 61*).

Гендерна рівність – рівний правовий статус жінок і чоловіків та рівні можливості для його реалізації, що дозволяє особам обох статей брати рівну участь у всіх сферах життєдіяльності суспільства (*Словник гендерних термінів, 2016, с. 64*).

Гендерна сегрегація – перевага різних видів діяльності й спілкування, різних друзів, різних соціальних ролей, підкреслення гендерних відмінностей, формування упередженого ставлення до власного гендеру та упереджень до іншого, виникнення гендерних конфліктів (*Словник гендерних термінів, 2016, с. 78*).

Гендерна чутливість – розуміння та прийняття до уваги соціокультурних факторів, що лежать в основі дискримінації за ознакою статі (*Словник гендерних термінів, 2016, с. 70*).

Гендерний стереотип – це стійкі, повторювані, загальноприйняті уявлення (думки) про місце та виконувані ролі того чи того гендеру в суспільстві, а також про особистість людей тієї чи тієї гендерної ідентичності (*Словник гендерних термінів, 2016, с. 77*).

Гендерні упередження – це соціальна установка (ставлення) з негативним і спотвореним змістом, упереджена думка стосовно представників іншої статі (*Словник гендерних термінів, 2016, с. 81*).

Гендерно чутлива мова – мова, у якій відсутні прояви сексизму та в якій використовуються фемінітиви – терміни, що позначають жіночі ролі, насамперед на ринку праці (*Словник гендерних термінів, 2016, с. 81*).

Гіноцентризм (англ. gynocentrism, від давньогр. γυνή – жінка, дружина) – це практика, яка свідомо або несвідомо ставить особу жіночої статі або жіночу точку зору в центр власного світогляду (*Словник гендерних термінів. 2016, с. 41–42*).

Державна гендерна політика – це діяльність (або бездіяльність у разі навмисного невпровадження такої політики) державних інституцій, спрямована на здійснення (безпосередньо або опосередковано) та гарантування рівних прав, свобод і можливостей для жінок і чоловіків, утвердження гендерної демократії та формування гендерної культури в суспільстві (*Словник гендерних термінів, 2016, с. 89–90*).

Державне забезпечення рівних прав для чоловіків і жінок – стратегічне й практичне спрямування діяльності державних структур на створення умов у всіх сферах суспільного життя для самоутвердження чоловіків і жінок як рівних перед законом та

рівноправних у самоорганізації й самозабезпеченні ними власних потреб та інтересів (*Словник гендерних термінів, 2016, с. 90*).

Дискримінація (лат. *discriminatio* – розрізнення) – обмеження або позбавлення прав певних категорій громадян за расовою або національною належністю, політичними і релігійними переконаннями (*Великий тлумачний словник української мови, 2009, с. 298*).

Дискримінація непряма (анг. *indirect discrimination*) – дискримінація, яка виникає внаслідок застосування нейтрального положення, критерію чи практики, що ставлять осіб однієї статі у невідгідне становище порівняно з особами іншої статі, крім випадків, коли такі положення, критерії або практики є об’єктивно виправданими їх (законною) метою, а також відповідними та необхідними засобами її досягнення (*Глосарій і тезаурус Європейського інституту з гендерної рівності, 2021, с. 101*).

Дискримінація пряма (анг. *direct discrimination*) – дискримінація, що проявляється як менш сприятливе ставлення до особи за такими ознаками як стать, гендер, вік, національність, расова чи етнічна приналежність, релігія та переконання, здоров’я, інвалідність, сексуальна орієнтація або гендерна ідентичність в порівнянні з реальним або уявним ставленням до іншої особи у схожій ситуації (*Глосарій і тезаурус Європейського інституту з гендерної рівності, 2021, с. 128*).

Ейблізм (анг. *ableism*, від *able* – здатний, спроможний, дієздатний) – упереджене ставлення до людей з інвалідністю (*Oxford Advanced Learner’s Dictionary*).

Ейджизм (англ. *ageism*, від *age* – вік) – дискримінація певної вікової групи, особливо літніх людей (*Merriam-Webster’s Online Dictionary*).

Класизм (анг. *classism*) – дискримінація за класовою ознакою (*Merriam-Webster’s Online Dictionary*).

Ксенофобія (від грецьк. *ξένος* – чужий та *φόβος* – страх) – ворожість або страх стосовно іноземців (*Великий тлумачний словник української мови, 2009, с. 593*).

Мізандрія (від дав.-гр. μῖσος – ненависть та ἀνὴρ – чоловік) – неприязнь до осіб чоловічої статі, зневага до них або упередження (*Merriam-Webster's Online Dictionary*).

Мізогонія (грецьк. μισογυνία, μῖσος – ненависть або зневага, γυνή – жінка) – ненависть, відроза до жінок або упередження щодо них (*Merriam-Webster's Online Dictionary*).

Мова ворожнечі (анг. hate speech) – мова, яка виявляє ненависть до певної групи людей (*Merriam-Webster's Online Dictionary*).

Расизм (фр. racisme, від race – рід, порода) – сукупність концепцій, що ґрунтуються на уявленнях про психічну та біологічну нерівноцінність людських рас (*Великий тлумачний словник української мови, 2009, с. 1202*).

Сексизм (англ. sexism, від лат. sexus – стать) – упереджена думка про представників того чи того гендеру, що супроводжується їхньою дискримінацією, а також певна інституційна практика, яка виявляється в тому, що представникам того чи того гендеру нав'язується підлегле становище (*Словник гендерних термінів, 2016, с. 77*).

Стереотип (від грецьк. στερεός – твердий, τύπος – відбиток) – стандартизована психічна картина, яка є спільною для членів групи і становить надто спрощену думку, упереджене ставлення або некритичне судження (*Merriam-Webster's Online Dictionary*).

Толерантність (англ. tolerance) – готовність сприймати поведінку та переконання інших, що відрізняються від власних, яка спонукає нас змінювати й своє ставлення до інакшості (*Oxford Advanced Learner's Dictionary*).

Толерантність вікова закликає неупереджено ставитись до апріорних «недоліків» людини, пов'язаних з її віком.

Толерантність гендерна заперечує ідею про перевагу однієї статі над іншою.

Толерантність географічна передбачає неупередженість до мешканців невеликих або провінційних міст, сіл та інших регіонів з боку столичних і навпаки.

Толерантність стосовно маргіналів продукує неупередженість стосовно тих, хто з огляду на певні чинники позбувся своїх соціальних функцій, втратив колишні соціальні зв'язки, не пристосувався до нових умов життя або змінив їх.

Толерантність між класова – заохочує терпиме ставлення до представників різних майнових статків – бідних до багатих і багатих до бідних.

Толерантність міжнаціональна – вимагає ставитися до будь-якої людини з позиції «презумпції національної невинуватості».

Толерантність освітня – нівелює рівень освіти суб'єктів права як вирішальний чинник.

Толерантність політична спонукає неупереджено ставитись до діяльності різних партій та об'єднань, адекватно сприймати погляди й висловлення політичних активістів та їхніх прихильників.

Толерантність сексуально орієнтована продукує неупередженість стосовно людей з нетрадиційною сексуальною орієнтацією.

Толерантність расова виявляє неупередження до представників іншої раси.

Толерантність релігійна переконує, що догмати різних конфесій і релігійності загалом не мають роз'єднувати вірян та відокремлювати невірян.

Толерантність фізіологічна вбачає чуйне ставлення до людей хворих і таких, що мають певні фізіологічні особливості розвитку.

Упередження – ставлення та почуття людей (позитивні чи негативні, усвідомлені чи неусвідомлені) до членів інших груп. Вони можуть базуватися на сформованих у минулому ідеях та змінюватись під впливом таких ознак: стать, раса, клас, особистісні риси та інших (*Глосарій і тезаурус Європейського інституту з гендерної рівності, 2021, с. 158*).

Фемінізм (від лат. femina – жінка) – теорія рівності двох статей, яка творить ідейну основу організованого руху жінок (*Словник гендерних термінів, 2016, с. 202*).

Фемінітиви – слова жіночого роду, альтернативні або парні аналогічним поняттям чоловічого роду, які належать до всіх людей незалежно від їхньої статі (*Словник гендерних термінів, 2016, с. 255*).

Фетшеймінг (анг. fatshaming, fat – жир або товстий, shaming – соромити) – піддавання особи, яку вважають товстою або такою, що має надмірну вагу, критиці чи глузуванню (*Merriam-Webster's Online Dictionary*).

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет
імені Івана Огієнка

Навчальне видання

ШЕРЕМЕТА НАТАЛІЯ ПЕТРІВНА
ЛАДИНЯК НАТАЛІЯ БОГДАНІВНА

**ЯК НЕ РОЗДМУХУВАТИ БАГАТТЯ:
МОВНА ШПАРГАЛКА ДЛЯ ЖУРНАЛІСТОК І ЖУРНАЛІСТІВ**

Навчально-методичний посібник

Підписано до друку 01.09.2022 р.
Формат 60x84\16
Гарнітура Times New Roman.
Друк офсетний.
Ум. друк. арк. 4,42
Тираж 300 прим.
Зам. № 580.

Відруковано ТОВ «Друкарня “Рута”»
(свід. Серія ДК № 4060 від 29.04.2011 р.)
м. Кам'янець-Подільський, вул. Руслана Коношенка, 1
тел. 0 98 627 00 79, drukruta@ukr.net